Контрольный экземпляр

Масса а мехкий пролетареш, вІашагІкхетал!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувла 1923 шера денз ● ЕРА, 24 СЕНТЯБРЬ, 1981 ШУ. ● № 118 (6505). ● Мах 2 кап.

СИХХА ЧАКХДАХА КХАШКАРА ГУЙРАН БАЛХАШ!

Республика кхашка

ХьажкІаш, генараш, шекара свеклаш, дуга, баьцадаараш, комсаш чуэцареи тІадоагІача шера хьувкъама лаьрхІа лаьтташ кийчдареи балхаш республика боахамашна сихденнад.

21 сентябрь хьатІаотташ 13,3 эзар гектара тІара ялата лаьрхІа йола хьажкІаш чуийцай. Гудермесски районе 500 гектар чуийцай уж, е 42 процент, Малгобекски — 820, е 61 процент, Шелковской — 882, е 44 процент. Назрановски района боахамаш 5 эзар гектара тІара хьажкІаш чуэца еаш да. ХІаьта чуийцараш 700 гектар я, е 14 процент. Шалински районе чуийцай 1895 гектар, е 32 процент.

Укх шера республика дуккхача боахамашка дика хьийкъай хьажкІаш. Цо торо хулийт соахкарчул дукха а дукхагІа уж чуя а кхача мехка районашта фуга лаьрхІа дІаяхьийта я.

Генараш чуийцад 3870 гектара тІара, е 21 процент. Эггара дукхагІа уж дІадийнача Сунженски районе 757 гектар чуийцад, е 17 процент.

Республике 1572 гектара тІара дуга ъарлад, хІаьта Гудермесски районе — 50 процент.

Шекара свеклаш чуэц масса а районашка. Цар хьувкъам а соахкарчул лаккхагІа ба.

ДИКА ХЬУВКЪАМ КХЕБАЬБ

ЦІенхаштта къахьийгад укх шера Назрановски района «Экажевский» совхоза къахьегамхоша коартолаш хьалихеяре. ХІана цар хьувкъам чуэцаш боахк кхаш лелараш. ХІаьта укх деношка чуэцаш латт Евлоев Ахьмада звенос кхельраш. Хьинар ца кходеш къахьеег хьама хоарццаю коартолаш хьалеьаеча болхлоша. ХІара болхлочо цхьан тоннал ніесзигагІа йоацаш коартолаш хьалохьаю дийнахьа.

Геттара хьинар айденна къахьег кьоначча болхлоша Аушева Аьсета, Оздоева Новсата, Цечоева Мадинае, Хаутиева Маккас, Евлоева Насалхана, кхыбараша.

В. НИКОЛАЕВ.

СУРТА ТІА: звеньевой Евлоев Ахьмади цун гІонча Хаутиева Маккеи.

ЕЛИЗАРОВА сурт.

СИХА А ЦІЕНА А ЧУЭЦ

«Автуринский» совхозе хьажкІаш чуэцаш латт. Цу гІулакха лаьрхІа кийчбеннабор механизатораш. Цам комбайн, массехк трактор, автомашин я кхай тІа болх беш.

Эггара хьалха чуэца йолаьй № 2 йолча отделенера яраш. Хьалхарча деношка чуийцай бІаь гектара тІара яраш, кхы тІа а чуэца езараш 450 гектар я.

Хьувкъам ца бойташ хьажкІаш чуийца кхаре геттара сиха болх бу механизаторашa. НормагІа чуэца езараш 8 гектар йолаш хІара дийнахьа 7—8 гектара тІара хьажкІаш чуэц комбайнераша Мусиев Рамзана, Алиев Руслана, Эскерханов СаІид-Хьажас, кхыбараша.

Комбайнерашца яхье баьнна къахьег аьта ГІадамаш дІакхухьача шофераша а. Балха нормаш дикка тІехкхоачаш а еш хьинар ца кходеш къахьег Докуев Хьажмурда, Дакаев ИбрахІима, Себиев Шомета, кхыбараша.

ХІара дийнахьа даьча балхий итогаш ю. Социалистически яхье котбаьннерашта премеш хьехаю, царара кара тела цІе вымпел лу, хІаьта эггара дикагІа къахьегачун сийна ЦІе байракх урагІа йохийт.

Комбайнаштеи трактораштеи эшарашка хьожаш техническо гІулакх ду звено я кхай тІа механикаш Бетерсултанов Рамзани, Исламов Махьмади, сварщик Айгумов Зайндаи юкъе а болаш. Цар а дика бу шоай болх. Техникаса сеиа эхьа ца йоалийтац звено.

Хьахиина ялат дорадара, ца дойташ чуяцаро шоашта могар ду боахама халкъа тІахьожама контролераша. Цар шоай посташ яхкий кхай тІеи центральни хьаттеи. Шоай декхараш дика кхочаиду контролераша — Абубакаров Шарпудде, Габаев Мовлде, Каимов Ахьмада, меньевойш Алиэов Аботалина, Мацаев Мовсара, Абубакаров Бадрудде.

— Иштта оаха болх вІашхьбаккхарах цІена а сиха а чуэц хьажкІаш. — боах отделене управляющ Абубакаров Бексолта. — Юкъера лаьрхІача хІора гектара тІара 35 центнер йоал йоакхх.

И. АСЛАХАНОВ.

Новкъостага Черненко Константин Устиновичага

КПСС Центральни Комитето, СССР Лакхехьарча Совета Президиумо, СССР Министрий Совето кховаткъе итт шу доалача дийнахьа дег тІара даькъала вувц Хьо,Коммунистически партеи Советски паччахьалкхеи гІорваьнна деятель.

Іайха болх мел беча хана, партийни паччахьалкхени балха ерригача посташка хьай леррига низаш, знанеш, йоккха опыт коммунизм хьалъяра гІулакха, марксизма-ленинизма сийлахь-йоккхача идеалашта дІателаш хьавоагІа Хьо.

ЦІеначa дег тІара, тха веза новкъост я доттагІа а Константин Устинович, Хьо дуккхача шерашна вахар, могаш-маьрша хилар, вай партеи советски халкъеи гІулакха, коммунизм котъяккхара дІахо йодача хана а Іа беркате болх бар лов тхона.

КПСС Центральни Комитет	СССР Лакхехьарча Совета Президиум	СССР Министрий Совет

Социалистически Къахьегама Турпала новкъоста К. У. ЧЕРНЕНКОНА Ленина ордени «Марси ЖІови» яха шоллагІа дошо медали яларах дола

СССР Лакхехьарча Совета Президиума УКАЗ

Коммунистически партеи Советски паччахьалкхенеи хьалхашка доккхий хІамаш карагІдаларах а вальча дийнахьа денз кховаткъе итт шу дизарца дувзаденна а КПСС ЦК Политбюро члена, КПСС ЦК секретарь, Социалистически Къахьегама Турпала новкъоста ЧЕРНЕНКО Константин Устиновича Ленина ордени «Марси ЖІови» яха шоллагІа медали йойла.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель **Л. БРЕЖНЕВ.**

СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь **М. ГЕОРГАДЗЕ.**

«УРАЛМАШ» ЯХАЧА ПРОИЗВОДСТВЕННИ ОБЪЕДИНЕНЕ БОЛХЛОЙ КОЛЛЕКТИВО ПОЛЬСКИ БОЛХЛОШКА ДАХЬИЙТА

ПИСЬМО

ЧІоагІа бохам баьнии саготдеш тІаьц уралмашевцаша вежарашка йолча Польшерча событей хьакъехьа газеташа, телевиденe, радиос бу хІара хоам. КІезиглуш латт производство, меллу дисциплина, общественно-политически вахара дуккхача участкашка тІагІерт контрреволюци, тІа-тІа чІоагІагІа тІаеттелу антисоветизма мІаде талгІеш. Боккхачу хьиэама, къамах катастрофа нІоаг чу бодаш латт мохк.

«Солидарноста» кулгалхоех болча авантюристаша цу организаце съезд оалаш йолчох антисоциалистически, антипатриотически сборище яьй. Польски халкъа, болхлой класса, профсоюзе членашта найдана а долеш цхьаккха а документ, цхьаккха а решени тІанйицац съездо. Цхьабанъда, хьашт мелл а да кура. эгІазлон, цІур юкъе бехна къамаьлаш. Іаьдал бе долла, социализмана карагІдаьнкараш дІадаха йола уйлаш. Советски паччахьалкхенах дувца сий доацараш.

Эггара чІоагІагІа бехкоккхам бовр, политически провокаци я социализмах, халкъа Польшах, Советски Союзах дувцача меттІКІаьлеех дизза дола «Малхбоалех Европа халкъашка дах кхайкарал» оалаш дар. Реакции малхбулехьарча спецслужбайн низаша хьалхьебеча «Солидарноста» керте латтарашек дови дай а хинпа лелараше вогІагараша саиха бІаргех хии ухийт польски халкъа кхела шоии сагота болчох, социализмана тІагІерт, вай доттагІал юкъагІдаккха, социалистически мехкий цхьоагІо йохае гІерт.

«Солидарноста» контрреволюционни идеяши бІехе гІулакхаши — профсоюзни каналех социалистически содружествана духьалара идеологически диверсе яра гучахьа пайда эца гІертилга. Юкъа цхьанхе а кІама дац пар Польша къахьегача халкъа овлангарча хьаштаща, цхьапна а тайпара хьакхайкадац цар бокъонца болча поляккий-патриотий дагара дараши сатувсараш. Бохам беши тамаш яьташи да антисоветски гІулакхаш бехке ца деш дитар.

Новкъостий! Классеги гІоллара вежарий! Халкъа гадоахараш хила гІерташ болча цу господашка духьал, болхлошка хатта: магІча бокъонагІа тІагІерт уж социализмана, фашизмана духьаларча къовсаме цхьана Іоахийтача цІийца чІоагІдаьча советски польски халкъий доттагІала? 600 эзар совгІча советски салтечо шоай синош дІаденнад польски паччахьалкхен паргІатон кортамукъален бахьан долаш. Царна юкъе кІезига хинкабац Уральски добровольчески танкови корпусаши кхыча тІема соединенешцеи цхьана майра эийта уралмашевцаш. ТІом чакхбаьнначул тІехьагІерча халача шерашка Советски Союза новкъосталца гаргашта юккъера юха хьалъуиитаьй халкъа Польша городаши юрташи. «Уралмаша» коллективо хьинаре дакъа лаьцад шун мехка ехь-йоккха индустри хьаеча. ПНР металлургически предприятешта 50 эзар тоии совгІа оборудовани кийчъяьй уралмашевцаша.

Оаха лоиккал ду цІе ордена юкъе «Уралмаша» байракха тІа «Катовице» яха металлургически комбинат хьалъеча новкъостал дарах тха объединенена еша седкъа а тІалатташ йола ПНР эггара сагІа йола польски орден а йоаллаш хиларах.

Юкъерча Урала къахьегамхошта дага дацар польски заказаш тІабайраза кхоачашдеш шоаш боахнаш, тха оборудовани «Солидарноста» цІуро хьоаьь забастовкаш бахьан долаш сеца латтарг ма йай аьнна. Вай Іаьдалагіа, болхлой ІаьдалагІа дац из!

Деза новкъостий! Техкаш лелаш йолча контрреволюце хьагучаьлхай бокъонца йола шийк тийшача балха уйлаш. Іаьдал шиий бе доллар духьа гуччахьа къовсам болабаьб. Шоаш Іеха а кхера а ма дайта! Наькъа тІара юстара кхоаса польски халкъа, социалистически Польша моастагІий!

Тхо, уралмашевцаш, берриге советски нах а санна, теш, польски болхлоша — классага гІоллaрча тхоай вежараша, Польски Халкъа Республика къахьегамхоша доІам чІоагІа болаш шоаш хилар хьахьонхаргдолгах, шоай низаш вІашагІтохаргдолгах, хоадамбоалеш дола гІулакхаш чакхдоахаргдолгах, контрреволюце тийшача балхашта тоха йоаггІача тайпара хІама тохаргйолгах, социализмана карагІдаьнкараш кІалхара дохаргдолгах.

ТІаьйІпад 1981 шера 22 сентябре хиннача «Уралмаш» яхача производственни объединене дукха эзараш болча болхлой коллектива митинге.

ДОАКЪАР ІАЛАШДАР

Колхозийи совхозийи фермашка доакъара кхоачам бели латт. Планал совгІа йол кийчъяьй Нажай-Юртовски районе, Веденски районе кийчъяьй 81 процент, Малгобекски — 86, Ачхой-Мартановски — 64, Назрановски — 47, Сунженски — 45, Советски районе — 57 процент.

21 сентябрь хьатІаотташ 400 эзар тонн силос кийчъяьй республике. Из сехкан кийчъянчул дукха а дукхагІа я. Силос кийчъяра план кхоачашъяьй Веденски районa боахамаш а. 70 процентал совгІа чуеллай Гудермесски, Шалински, Шелковской районашa. ХІаьта Ачхой-Мартановски, Надтеречни, Назрановски, Урус-Мартановски районаш заданегІа йолчох аз а кийчъяьйц.

Шелковской, Веденски, Наурски районаша баьца хьоар планал совгІа кийчдаьд. ХІаьта Гудермесски районе 27 процент мара кхоачашъяьйц из кийчдара план. Малгобекски — 17, Надтеречни — 24, Сунженски — 37, Шалински — 25 процент. Цун бахьан да боахамий кулгалхоша из кийчдара йоакхо ца яр.

Доакъар Іалашдара кхоачамаш да боахамашка. Цу гІулакха ерриге хьалкхеяь культураш чуяца еа цхьаккха хІама кхай тІа юхе ца юташ.

ІАЬСИЙ ДИКА КХОАБ

Социалистически яхье дика хьокхамаш гойт XX партсъезда цІерагІча колхоза № 3 йолча шурий ферме Іаьсий кхоабача Горина Анастасияс. Вай беттагара цхьан шерага кхачалца ха йола 130 Іаса да цо доал деш. Август бетта хІара дийнахьа цхьацца килограмм доал ІотІадеттадалийтад Іаьсашта Горинас. ХІаьта цунца яхье а яьина къахьегаш йолча Попова Нинас кхоабаш да 240 Іаса. Царна хІара дийнахьа 700 грамм доал ІотІа хиийтад.

Укх шера цаІ ца къастийташ хьалкхеду уж хьинардолча колхозхоша.

Никъ беш я «Ореол-3»

ТАСС хоам

Машара гІулакхашта космически аре тахкарех цох пайда эцарен даькъе СССР-ои Францеи вІаши цхьана гІулакхаш лелдара программага хьежжа, 1981 шера 21 сентябре Советски Союзе урагІъяхийтай «Ореол-3» яха Лаьттан искусственни спутник.

Лаьттан магнитосфере а йоносфере а хула физически процессаш тахкара, полярни сияни Іомаяра «Аркад-3» яхача цхьана отталъча советско-французски проектах советски французски специалисташа кийчъяь Іилман аппаратура оттаьй спутника тІа.

Укх тайпара параметраш а йолаш орбита тІа яьнхай «Ореол-3» яха спутник:

— Лаьттан эггара кІелтагІа гаьна йлар (перигей) — 380 километр;

— Лаьттан эггара дукхагІа гаьна йлар (апогей) — 1920 километр;

— орбите оагІора йлар — 82,6 градус.

Спутника аппаратура лерттІа болх беш я.

Спутнико Іочуела информаци хьийю Советски Союзеи Францеи лаьттан тІарча дукхахача станцешa. «Ореол-3» яхача спутнико деча дустамашца цхьаьна геофизически тохкамаш ду лаьттан тІарча геофизически экспедицеша а Арктикерчеи Антарктидерчеи стационарни тохкама комплексаш а.

ДОХАРГДОАЦА ДОТТАГІАЛ

Самардийнахьа Грозне хьакхаьчай Венгерски Халкъа Республика Комаромски областа партийни делегаци

Дуккхача хана денз доттагІал леладеш да советски венгерски халкъаш. Из чІоагІдаьд фашистски гІаьрахошта духьал цхьана лоттабаьча къовсамо, социализм хьалъеча къахьегаро. Интернационализма ленински байракха тешаме дола СССР а ВНР а халкъаш тахан цхьан мугІаре а эгта сийлахьча кхоанега — коммунизмага долх.

Итт шу хьалха гаргга шоайла вошал тессар Нохч-ГІалгІайчеи Комаромски областеи. Цу хана денз тІа-тІа чІоагІлуш хьадагІа доттагІашта юкъера бувзамаш. ХІанз вай республике тхьаь итт совгІа предприяти я советско-венгерски Обществa отделене коллективни член йолаш. Цар кІезига хІама дац шинна а мехка истори, культура, царна карагІдаьнараш дІадовзийтара.

«Социализм хьалъеча шераш, — аьлар КПСС XXVI съезде ков. Л. И. Брежнева, — вежарашха долча мехкаша производство, доал дар вІаштІехьдаккхара, халкъа боахама проблемаш къестаяра тайп-тайпара дика опыт Іоаяьй... Хьадувла, новкъостий, теркам тІабахийта Іомае, шерагІа пайда эца вай вежарашха долча мехкий опытах».

Традици а хинна дІаэттад партийни, профсоюзни, комсомольски организацей виллаш Татабаньсеи Грознеи ухилга. Из бахьанце вІаши дикагІа довза вай, опыт дІаюха эц, вІаши цхьана гІулакхаш леладелга чІоагІду.

Самардийнахьа моттигерча партийни организацешка гІолла КПСС а ВСРП а юкъерча доттагІлен бувзамий хьакъехьарча пламага хьежжа Нохч-ГІалгІайчеве еаий ВСРП Комаромски обкома делегаци.

Хоза кийчъяьй г. Грозне аэропорт. Вежарашка йолча Венгрера баьхкача безача хьаьшашта цикъабаьхкабар КПСС ЦК член, КПСС Нохч-ГІалгІай обкома хьалхара секретарь А. В. Власов, НГІАССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. Х. Боков, республика Министрий Совета председатель М. А. Керимов, КПСС обкома шоллагІа секретарь Л. Д. Магомадов, парте обкома секретарь М. О. Бузуртанов, КПСС Грозненски горкома хьалхара секретарь Н. И. Семенов, партийни, советски, комсомольски организацей, къахьегама коллективай викалаш.

Самолета тІара Іобоал венгерски делегаце членаш. Делегацена керте латт ВСРП Комаромски обкома хьалхара секретарь Альберт Анталоци. Делегацена юкъе ба ВСРП Комаромски обкома экономика отдела заведующи Болаш Мико, ВСРП Комаромски обкома член, г. Эстергомерча «Медикор» яхача фирма завода приборист Йожеф Кантор, г. Татабанья мІоран промышленноста управлене дувеи халкъашта юкъерча отдела заведующи Ласло Абиловски.

Безамо вІашагІкхет доттагІий, дІаюха хаттараш ду. Венгрерча безача хьаьшашта тух-сискал, зизаш лу. Аэропортера хьабоагІача наькъа тІа царга моарпал луш бар городе баха нах.

Селхан делегаце членаша Советски паччахьалкхе вІашагІъеллачунна — В. И. Ленина оттадаьча памятника юххе зизаш Іодехкар. Цар г. Грознех бІарг тохар, вай республиках а цун столицах а долча документальни фильмашка хьежар.

Цу дийнахьа делегаци тІаийцар парте Нохч-ГІалгІай обкома хьалхарча секретара А. В. Власова. Цо хьаьшашта дийцар КПСС XXVI съезда решенеш кхоачашъяра областной партийни организаце беча балхах, партийни а организационни балха опыт йовзийтар. республика а Комаромски областа а предприятешта юкъера бувзамаш тІа-тІа чІоагІлуш латташ хиларах дийцар. Венгерски социалистически болхлой парте XII съезда решенеш кхоачашъярах вІашагІкхетаре дийцар ВСРП Комаромски обкома хьалхарча секретара Альберт Анталоце.

Къамаьлаш деча даькъа лаьцар НГІАССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела Х. Х. Бокова, республика Министрий Совета председатела М. А. Керимова, КПСС обкома шоллагІча секретара Л. Д. Магомадова, парте обкома секретара М. О. Бузуртанова, КПСС Грозненски горкома хьалхарча секретара Н. И. Семенова, парте областной комитета бюро членаша.

Селхан венгерски доттагІий Нохч-ГІалгІайчен цхьайолча районашка хилар.

ЧІоагІа безаме тІаийцар уж гудермесски лаьттан тІа. Укх шера планаш а социалистически декхараш а кхоачашдара района къахьегамхоша доаттІабеча къовсамах хьаьшашта дийцар парте горкома хьалхарча секретара А. В. Волкова, хІаьта город а район а социально-культурни дегІайоалларах — Гудермесски горсовета председатела А. Г. Киндарова. Шера заданеш кхоачашъеча кагийрхошта лоацача даькъах дийцар комсомола горкома хьалхарча секретара Н. Лачинова.

Массане а тервам тІабахийта ладийгІар ВСРП Комаромски обкома хьалхарча секретара Альберта Анталоце даьча къамаьлага.

Цул тІехьагІа хьаьший хилар «Мединструмент» яхача гудермесски заводе. Цун директора С. А. Казаряна довзийтар завода истори, цо арахеца продукци. Венгрерча хьаьшаша дукха хаттараш дир завода специалисташка, болхлошка. Фусамдаьша заводе хьалаь совгІаташ делар царна. ХІаьта Альберт Анталоце а делар гудермесцашта сийлен совгІат.

Цу дийнахьа венгерски доттагІий Веденски районе хилар. Района поазув дІадолалучча царна накъа баьхкабар партийни, советски, комсомольски организацей викалаш. Хьаьшашта тух-сискал елар, цар сийца ловзар оттадир.

Лоаман района историех, цун тахаларча денах дийцар КПСС райкома хьалхарча секретара Г. Г. Махвуре. Цига къамаьл дир Альберта Анталоце.

Цул тІехьагІа байнача тІемахой сийна Ведана оттадьча памятника юхе зизаш Іодехкар делегаце членаша.

СУРТА ТІА: Грозненски аэропорте венгерски хьаьший тІеэцар.

З. БАТЧАЕВА сурт.

ПАРТОРГАНИЗАЦЕШКА—ОТЧЕТАШИ ХОРЖАМАШИ

IИЛМАНА ХЬАЛХАШКА ЛАТТА ДОККХИЙ ДЕКХАРАШ

Мехкарча Iилмахоша цхьана хьинаре къахьегаш я промыслови геофизика Грозненски лаьрххIача конструкторско - технологически бюро коллектив. КIоарга а тIех кIоарга а скважинаш яхара эшаш йолча техникацеи технологецеи Iалашбу цо мехкдаьттхой, лабораторешка чакхдоак Iилма-тохкама конструкторски балхаш. Укхаза керда прибораш хьаю, скважинашка геофизически тохкамеш дара эшаш йола технологи тоаяпа опытно - методически балхаш ду.

Отчетно - хоржамий собрание доклад аьча юххьанцарча партийни организаце секретара, геолого - минералогически Iилмий доктора В. А. Александрова аьлар, тIехкьарча шерашка бюро коллективо дукха болх баьб приборий а техническ документаце а дикал лакхъяра. Хадданза лакхлу Iилман балхий эффективность. Таханарча дийнахьа цхьа сом дIадахийтача хьахулар 6,5 сом да. «Грознефтегеофизика» яхача треста а мехкарча кхыча геофизически организацешка а дIаухийтача термобаростойки аппаратура комплекташа торо лу 7-8 эзар метр кIоргал долча скважинашка хьажа.

Эггара тIехьа араьнначa электрически, индукциони, радиоактивни каротажах пайда а эцаш, хIана дукха а сихагIа бурув тох, иштта сихагIа хьалъяьйоах скважинаш а. «Шера 5000 метр бурув тоха, скважина 1,5 шера хьалъяьккха» яхаш девиз а йолаш, шерра яьржача социалистически яхьа юкъедоаг грозненски Iилмахой лакъа да из.

Конструкторски бюро коллектива на толам баккха вIаштIехьдаьннад коммунисташа хьалха а латташ, тIатеIIа болх барах. ИттлагIча пятилетка итогех СКТБ ПГ дукхача Iилмахошта, специалисташта, болхлошта паччахьалкхан сонгIаташ, ВДНХ дошо а дото а медалаш елар.

ХIаьта а отчетно - хоржамий собрание дийцар лаьр дацар, данза дисачох тIаьхийтар теркам. Iилман балхий тематически плаи кхоачашъяра тIехьаюс коллектив, чIоагIа лоархIаме йола ши разработка чакх ца йоаккхаш йисар кхерам ба.

Цу тайпара хьал оттаре бехке я. — аьлар пренешка къамаьл даьча воккхагIволча Iилман болхлочо С. П. Пилещенкос, серийни изделей сектор. Цо шийх де дезар даьдац. Разработчикий, конструкторий, опытни производства болх цу секторца айхта бувзабенна ба. Укхаза да серийно ара мел хецача приборий документаци, царех дола кхоачамбоацараш хьачутел укхаза уж арахецача цехашкара. Цехашна дIачуухийта документаци а хилац де мел - дезар даь, цудухьа прибораш ечар болх хийцца дIабодац, арахеш продукци а хIз еззача бесса дика яц. Уж кхоачамбоацараш дIадахара партийни бюро ханнахьа оарцагIъаьннаяц. Арахецача продукце дикала управлени ара комплексни система юкъейоалае аьнна, предложени елар цо. Ерригача предприятешта юкъера гIулакх ходамболлаш къоастадеш йола стандартий система юкъейоалаярца балха овсарле лакхлургья. «ХIара балха дийнахьа хьадер дукхагIа хилийта!» яхача девизо дIадехар дикагIа кхоачашдергда,— аьлар къамаьл даьчо.

Опытни производстве дукха тоpонаш юс пайда ца эцаш. Слесара - сборщика Г. Н. Шурыгина аьлар, хьадаьчох цхьан нарядах ахча а телаш, бригадни хьисапе къахьегалга пайда боалаш гIулакх долга хьахьекхад. Хетаргахьа, комплексни чакхйола бригадаш вIашагIйохкаре кхы а лакхлургьяр къахьегама овсарле. Геофизически прибораш арахецаш мел бола специалисташ вIашагIтоха беза цу тайпарча бригадашна.

Отчетно - хоржамий собрание боккха теркам тIадайита дийцар парте чура болх тоабелга, общественни организацешта кулгалделга. Партийни группаша а цехий парторганизацеша а беча балха хIанз а тоьам болаш кулгалдац партбюрос. Отчет еча юкъагIа Iилман подразделене цехий парторганизацешка цхьа собрани яьиц. Из гIулакх бахьан долаш парте Старопромысловски райкома бюрос чоагIа бехк баьб. Цох йоагIаш йола вывод яьй парторганизаце кулгалхоша, партсобранеш кийчъяра а цар тIаийду соцамаш миштa кхрачашду хьажаре а лаьрхIа гIуйнна вIашагIъеллай.

КПСС Уставо дIадехар кхоачаш миштa ду хьажара дуккагIа теркам тIадахийта беза партбюрос, кест-кеста хьежа еза КПСС членаша партийни декхараш миштa кхоачашду. Из шийх хаппахьа даьдаларе партийни йоаcаш дIа ца телapax коммунист Головенко партера дIаваккха везаргвацар. КПСС мутIарашка иах хьанийбеча, партийни декхраш гIадехкача йола формализм хIанз а дIаяланза я укхаза.

Слесара Э. А. Позднякова хетачох, партбюро балха эггара ледарагIа дар да гIайду соцамаш миштa кхоачашду хадданза ца хьежилга. Масала, гойтара агитаци тоалра во йоацаш плакаташ. цхьабакъда, из кхоачаш ца еш йисар. Коллективе хоастабе мегартболаш, хьинаре къахьегаш дукха нах ба, хIаьта а царна карагIдаьнннво массанена а шерра дIадовзийтац. Профсоюза моттигерча комитета беча балха (председатель В. Г. Ивлив) партбюрос эсала тIахьожам лоаттабу.

Iилман разработкаш балха юкъейоалаяра администраце хецаш мел бола специалисташ вIашагIтоха беза цу тайпарча бригадашна.

Беча балха тIахьожам лоаттабеча комиссе председатела Ю. Я. Толмачева аьлар, отгальча плапата хьежна шоаш дукха хьажараш даьд аьнна. Цхьабакъда, партбюро тоъам болаш дика хьожаш хиняц комиссе беча балхага, цун членашта методически новкъостал кIезига даьд. гучадаьха кхоачамбоацараш дIадахара массаза а сиха оарцагIйоалаш хиннайц из. Де лерхIар кхоачашдара тIахьожам лоаттабар тоаделга дIадехача КПСС ЦК соцамо белгалдоахараш хIанз а кхоачашдаьдац.

Собране чIоагIа анализ йир партбюро идеологически, политико - хьехама болх бера. Дукха ха йоацаш хиннача Старопромысловски райисполкома заседане дийцар социальни дерваш нъестадара, болхлой къахьегама а быта а хьалаш тоадара СКТБ ПГ дикка опыт Iоаьлла. Иштта дика вIаштIехьбаьнначаб укхаза спортивни болх а.

Дукха къахьийта, уйла яь кийчдаьдар Заветы Ильича цIерагIча улица цIей. Из хетадаьдар автономий республика 60 шуи шийх доIамагIа Нохч - ГIалгIайче Россех дIакхийтта 200 шуи дизара. Микрорайоне бахача наха дицлургдоацаш, къаьга, безаме цIей дар из.

Халахете а, цу тайпара йола мероприятеш кIезиг чакхйоах, агитколлектива лерттIа болх бе йолалац массови кампани йолча хана мара. Дикка инициатива а йолаш болх бу ала йиш яц комсомола комитета а (секретарь Н. Н. Щербакова).

ЦхьайттагIча пятилетке Iилма - тохкама, опытно-конструкторски балхаш чакхдахар тоаделга дувцаш бола соцам тIа а эцаш чакхъяьлар отчетно - хоржама собрани. Партбюро керда состав хержар.

А. СКРИПЧЕНКО.

Кхетам лулга тоаде деза

Къамаьл чакхдоаллаш З. Т. Мержоева — Сунженски даьтта доаккхачь завода парторганизаце секретара,— аьлар шийна яь критики нийса я, цхьабакъда, завода керттера инженер хилча парторганизацена кулгалдеш цхьан сага ятта дац.

Собрани чакхълъначул тIехьагIа а дIахо дувцар цо соги: «Тха заводе болх бе ятта да аьнна хета а, из ийта дац. Цхьаболчар йоах тха предприяти йоккха яц, дерriга а цхьан тхоьна кIал да. Заводера оборудовани тишъеннай ремонт еш болча наьха штат эIамига я. Тоъаш ца запасной оатхалаш, гIишлои материалаш».

Парторганизаце секретара дувцар бакъдеш дар коммунисташа собрание даь къамаьлаш а. Iа юхе гIертад вайна, — аьлар коммуниста Н. В. Масленникова, уйла е езаш дукха да. Завода эша, хий Шолжа чура хьанйду. Шолъелча хий хьаййдеча боаллача цхарала чу ша а бийя, хий хьа ца доагIаш соц. Къаьнна компрессораш каст-каста йох.

ВоккхагIволча мастера С. Х. Батчаева дувц партийни организаце секретарь цехе каст-каста йо йиш я, яхаш. Пхьарсаш хьал а хьекха, электромотор а компрессор тоаеш воаллаш хул из.

Дерриrа а шийх кулгашца де гIертар, хетаргахьа, керттера гIалат да инженера З. Т. Мержоева. Цо цхьайолча хана мастера, слесара, электрика метта болх бу (из бакъа а балац, хIана аьлча ах бийса яьлча мичара лохаргба уж). Иштта цун хьинар хилар бахьан долаш производства болх е соцац. Укхаза санна кхычахьа а дIакхачe вIаштIехьдаргдий цун? ВIаштIехьдаргдий цун моттигерча комитета председатела, пенгазета редактора, «Знание» яхача общества председатела, агитатораша, политинформаторашта метел болх бе? Цу гIулакхи е ха а, е из а тоъаргбац цхьан сага.

Коммуниста Г. Е. Мамаева ше къамаьл деш аьлар, парторганизаце секретара партийни балхи опыт кIезига я. Цудухьа дукха да кхоачамбоацараш, данза дисараш.

Бакъахьа дар опыт йолча коммунисташа къоначa секретара новкъостал даьдзларе. Партийни декхараш кхоачашдара массава а оарцагIваьккха валаре. Цхьабакъда, из укхаза даьдац. Партийни балха йоакхо ца ярах хьахиннар а гуш да.

Отчет еча юкъагIа шийн функцеш кхоачашъеш хиннаяц завода профком. ХIаране хьадер гойташ ца хилча малагIа пайда бала йиш я социалистически яхьах? ХIаьта бакълувчар дувц эзакома председатела, КПСС членалла кандидата Л. М. Мержоевас цу гIулакха йоакхо еш ца хиннилга. Сменашта, болхлошта юкъе яхь миштa яьржай, котало яьккхар, тIехьавусар малав хьахьонхац, хьокхамаш дIалодеш дола улг заводе доаца дукха ха я.

Отчетни доклад еча хана парторганизаце секретара моттигерча комитета членаш белхаза баха гIертилга а нийса дацар. Заводе капитальни ремонт еш боахкар якаш из улг хила йиш йолаш дар. ХIаьта улг деце а, кахата листа тIа хьахьонха мегаций яхь миштa лел? Отчет еча юкъагIа заводе пенгазета цхьа номер, цхьа къахьегама листок, молни арахийциц. Иштта заводе доцаш да къахьегама хьалхи латтачар суpташ тIадола сийлен Улг а. Котало яьккхачар сийна къахьегама байракх айяц.

Завода парторганизаце учете латт ялх коммунист. Царех моллагIа хинна а цаI хила везар гойтара агитацега хьожаш. Цхьабакъда, из укхаза долаш дац.

Нагахьа санна болх социш хилча заводе массава а оарцагIвалга дика гIулакх да. Иштта хиланза а даргдац, хIана аьлча мах бола продукт — шура — талхаргьа шийн ханнахьа чакх ца яьккхача. ХIаьта болхлошта лекци ешаш цхьаккха а кулгалхо ца хилча, агитатора цхьа беседа ца йича, халкъа дружинникаш общественни порядок лораe ара ца баьлча... из нийса да?

Нийса дац. Цох доала зе продукци йовчуя дукхагIа деце, кIезигагIа дац. Кхетама болх тесса битача коллектива члений политически а къахьегама а хьинар лохлу. Къахьегама овсарле лакхъяра йоккха рычаг йолча яхьа низ а бов, шоаш беча балхах йоакхо ца еш хилча наха а тесса дут гIулакх.

Ве-бешха доацаш наха укхаза болх белга хьахьонхаш йола белгалонаш хIанзале гучаяьннай. Собранеш еча, лекцеш ешача, кхыйола общественни мероприятеш чакхйоахача нах вIашагIтоха тIа-тIа халагIа хул заводе. Из дар собране къамаьл даьча къьнача коммуниста Г. Е. Мамаева дийцар.

Наьха сатем лораде 10—15 саг аравала везача метте, 5—7 саг хул. Цхьайолча хана кхы а кIезигагIа арабоал халкъа дружинникаш. Коммунисташ хьа ца ахар бахьан долаш чакх а ца йоахаш юсаш хиннай политзанятеш. КIезига яц заводе прогулаш, шоай ханнахьа балха хьа ца ухаш йола моттигаш. Социалистически доалахье лечкъаеш а моттигаш хиннай.

Уж кхоачамбоацараш хиннад нахаца хадданза кхетама болх ца бар бахьан долаш. ДIахо йодача хана цу гIулакха цIенхаштта уйла е еза коммунисташа.

А. ЗИМАРИН.

Ше дика специалист халар хьахьекхад Мальцева Любас. Штукатуралла болх беш я из домостроительни комбината А.-Г. Н. Цечоев керте латтача комплексни бригаде. Мехка дикагIболча гIишлонхой опытах пайда а эцаш хIанз тIехдаьккъ ду цо штукатурни малярни балхаш. ХIара денна цаIи ахк норма йоаккх Мальцевас.

СУРТА ТIА: штукатур Л. Мальцева.

В. ДЗИСЯКА сурт.

Газови линеш йохкачара гIишлои - монтажни балхаш сихагIа чакхдахара керттера уалаш мастерскешка кийчъю «Чечингазстрой» треста 2-ча СпецСМУ коллективо. Деталаш кийчъяра ерригa цикл ше хадданза тIохьожам а лоаттабеш чакхйоах бригадира Аверин Марат Алексеевича, газови линешта опрессовка а ше ю цо.

СУРТА ТIА: хьалхалатта производственник М. А. Аверин газови линеш йохкача эша уалаш нийса вIашагIъехна йий хьожаш воал.

В. ДЗИСЯКА сурт.

ПЛАНАШИ ДАЬДАЬННАРАШИ

Тоалургья Грозный

Сихача темпашца лел город Грозне гIирсаш хьалделга. Капитальни гIирсаш дукхагIа хьалдарна цхьана дукха хIама да деш гIишлой балхий динал тоапра а. Вайна массанена а дика гуш да укх тIеххьарча хана города сибата хиина доккхий хувцамаш. Йоккха хулаш хувцалуши йоагIа город. Керда гIирсаш хьалдечеи долашдараш реконструкци ечеи города даькъа архитектурно - художественни суртсибата керттера йоакхо елга «Чечингражданпроект» яхача института, город Грозне а республика кхыча городашка а гIирсаш хьалде проекташ уттаеча керттера йолча организаце архитекторашта тIа да.

Белгалдаьнна дезa укх тIеххьарча хана института къонача архитекторий гозал дикка дакхъенна хилар. ГIад куташ хIама да архитектурни декхараш кхоачашдеча хана цуй кхетамагIа, инициативагIа гIулакх чакхдаккхар, авторски идеяш хьалхаяьара цар гадаккха хар, керда формаш оригинальни объемно - планировочни решенеш лахар, авторски почерк хилар, вIаши доттагIал тIехь новкъостал делга архитекторий керттерча коллектива оамалий боарам а хиина дIаоттар. Института архитекторий, коллективо чIоагIа болх баьб къаьстта лоархIаме, города юкъ хьалъеча керттера моттиг дIалоацаш дола гIирсаш хьалдара индивидуальни проекташ кийчъеш.

Институто оттаьча индивидуальни проектагIа хьалъяьй НГIАССР Министрий Совета, КПСС обкома, академика М. Д. Миллионщикова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта института здани, пионерий дворец, В. И. Ленина улицагIа тилла керда тIий, Красни фронтовикий улицагIа, Революце проспектагIа, Победа проспектагIа хьалдаьча чуIеча цIеной башха-хоза комплексаш, кхыяраш санна йола йоккхий объекташ.

Тахан хьалдеш да «Минутка» районерча майдан тIара гIирсаш, КПСС обкома керда здани, Ленина улицагIа хьалду республике эггара хьалхара 16-зза вIаштIардаь чуIа цIеноош, «Юность» яха кинотеатр а долаш универсальни тика. Орджоникидзе проспектагIа машинаьякъа вокзала юххерча майдан тIа хьалъеш я городе эггара йоккхагIа йола гостиница, М. Д. Миллионщикова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта института строительни факультета корпус, кхоалагIча школа районе педагогически института корпус, Ленина улицагIа 9-зза вIаштIардаь 242 квартира йола, хьатIаь тикаш, парикмахерски, фотоательс, берий библиотека, кIал бытовой гIулакхаш ду предприятеш а йолаш йола чуIа цIеноош. Цу цIено дIалоац Дзержински улицагара Пролетарски улицага кхаччалца йола моттиг. ГIирсаш хьалдеш да «Юбилейный» кинотеатра хьалхашкарча майдан тIа — укхаза хургда кIал тикаш, кафе, художественни музей, бераша автоматаш ловзаю зал а йолаш дола кхоъаш кIиссаза вIаштIардаь цIеноош.

Кийчъеш я лоархIаме кхы а дукха проекташ — хIанзале а реконструкци е йолаенна Челюскинций цIерагIча кинотеатра концертни зал, Ленина цIерагIча майдан тIа «Кавказтрансгаз» яхача управлене 10-зза вIаштIаръяь здани, керда 6-гIа микрорайон, граждански Даймехкен тIемашка боабаьраштa мемориальни комплекс, дукха кхыйола объекташ хьалъе.

Архитектурни общественноста балхах тийша я, керттерча даькъе, вай города юхь. Оаха, архитекторашa, дизза йош ду городе хьалъеча зданей, улицай, майдай, ансамблей хозала, эргалонна, дикала хьалхара, хIана аьлча тха хIара кхоачамбоацарах, гIалатах, дIачанхбаккхаза бисача, чакхбоаккхаш хилч сов дукха мах бодаш а цкъаза чакхбоаккхалургбоацаш хулаш а болча балхах лира жоп дех тхогара. Дукха хIамаш да вай город хозеи паргIатеи хилийтара хьалхара бехктохкаме болча тха архитекторашта хьалхашка уттадераш. Хозало эггара хьалха дIадехараш — хьалъеш йола зданеш тайп-тайпара, кердача формехьа, йоккхий а паргIата а хулийтилга.

Уж декхараш кхоачашдара тха хила еза хIаране ше шийна тIехь дукха, тIагIертта болх барах, цIиккха а яха ца воалаш ананецита тIакхувш хиларах хьахулаш дола хIама санна хьанхоачаш йола градостроительни культура.

Дукха оагIош йолаш да тахан архитекторий гIулакхаш. Планови производственни заданеш кхоачашъяра цхьана коллективо болх бу творчески лостаме а, хьинаре даьъа лоац городен республикая архитектурни общественноста творчески вахаре. Института воккхагIбола архитекторашградостроительни совета членаш, СССР архитекторий Союза членаш ба. Хьинаре даьъа лоац цар конкурсашка, семинарашка, выставкашка, дикагIйолча проекташка ерригсоюзни хьажарашка, школашкеи производственни колективашкеи лекцеш еш, города проспекташ, улицаш, майдаш, зданеш цIейшта а юбилейни дезача денойта а кийчъеча элементий проекташ уттаю. Архитекторий коллективо чIоагIа уйла тIайохийт Грозненски мехкдаьтта институт яьккха баьнарех къона специалисташ кийчбара, кепайоазон тIа, радио чуя телевиденеи гIолла хоам беш къамаьлаш ду.

Творчески хьинар, общественни болх — хIанзарча хано хьалхадаьха хIамаш. Тха института архитекторий отряд эIамига яле а, доккхий да цуна хьалхашка оттадаь декхараш. Тахание а хьатIаэттад ерригача Первомайски улицагIа, цигара трамвайни никъ дIа а боаккхаш, керда цIеноош хьалдера, 6-ча микрорайоне, цул тIехьагIа 5 микрорайоне, Ленина улица а Пионерски улица а тIехьа Шолжа IотIаккхачалца йола моттиг чулоацаш йолча экспериментальни районе гIирсаш хьалдара, города йоккхагIа йолча магистралашка эггара хьалхара 16-зза вIаштIардаь чуIа цIеноош хьалдара доц.

Общественни хьисапе де дезаш дукха балхаш да дезача денойта — Нохч-ГIалгIайчен автономе 60 шу дизараи Нохчийчен ГIалгIайчен шоай лоIамагIа Россех дIакхийтта 200 шу дизараи — город тоаяра. Ерригa архитектораш, цхьаккха а ца кусаш, дIаболабеннаб кагийча архитектурни формай город, светофораш, г. Орджоникидзеи Аргунски оагIорахьара Грозне чувоагIа накъаш тоадарен цIейна кийчдарен проекташ уттае.

Белггара гIирсаш кийчде аьнна хьадда задани еннай хIара архитектора. Грозненски горисполкома председатела нов. В. М. Шамардина предложени а санна цу балха тIабийрзаб воккхагIбола опытни архитектораш санна, иштта вузаш яьккха къона бераш а.

СССР архитекторий Союза Нохч-ГIалгIай отделене вIашагIъеллай балхаш, оттаь ханаш, миштa кхоачашъю, оттаь проекташ дика йий хьожаш хан-ханнахьа тIахьожам лоаттабе, уж балхаш дераштa эшаш дола новкъостал де декхарийла йола штаб. Доккхий балхаш тIа а дехха архитекторий творчески бригадаш вIашагIъехкай институте.

Город Грозне гIолла проспекти НГIАССР-е гIолла буклети араеца. Нохч-ГIалгIайче Россех дIакхийтта 200 шу дизара хетаь «Чечингражданпроект» яхача института хьалхашкарча скверие хьалъергйолча монумента проект кхоачашъе лерхI. Кхоачашъеш я Победа проспекте театральни реклама, гор. Грозне чубоагIача наькъа тIарча шин гIирса, фонтаний, архитектурни куцагa диллача тайп-тайпара хургйолча, ерригача улицашкеи проспекташкеи оттае лаьрхIача гобаьккха дIакъайла йолча автобусий остановкай проекташ.

Ленина улицагIа Шолжа тIа уллача къаьнача тIаьх тIагIолла пь перголаш, рекламни витринаш, цветникаш а фонтанаш а йолаш ахканара хьайяла кафе-мороженое е лаьрхIад. Кийчъеш я кинорекламаш, цIей долаш Орджоникидзе проспект сибрдайоахаргйола светильникаш. Юбилейна накъайодаш город кийчъяра деча балхашка дакъа лоацаш ерригаш а «Чечингражданпроект» яхача института 15 архитектор ва.

Института архитекторашта хьалхашка оттадаь декхараш доккхий да, де деза балхаш дукха да, хIаьта а теш со, уж тоъал дикеи сихеи даь доахаргдолгах.

О. АВАКИМЯНЦ,
«Чечингражданпроект» яхача института керттера архитектор, СССР архитекторий Союза член.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ТIАХЬОЖАМА КОМИТЕТЕ

ЛОАРХIАМЕ ГIУЛАКХ ТЕССА ДИТАД

МагIалбика района совхозаша доахан Iаьнгара дахара кийчо ечара цIенхаштта дола кхоачамбоацараш

Комитето бахьча тохнамо хьахьекхар. «1981 шера хьувкъем чуэцилга, юртбоахама продукташ доакъарацIа кийчделга Iалашлара а 1981—82 шера доахан толаме Iангара дахара а кхы тIа а де дезарий хьакъехьа» 1981 шера 23 апреле КПСС ЦК-еи СССР Министрий Советои баь соцам а цу хьакъехьа 1981 шера 28 апреле КПСС обкомои Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Советои баь соцам а МагIалбика района совхозий кулгалхошеи специалисташеи кхоачаш во беш хилар.

1981 шера 1 августа дIадахача шера цу ханаца нийсдича, кIезигденнад доахан— 400 бежан гаргга, жа — 1700 устагIа, 100 Iатто 50 Iасилт мара даьдац (1980 шера 53 даьча метте), хIара 100 жийно 65 Iаьхар мара баьбац (республике юкъера лаьрхIача 79 баьча метте), 74 устагIа дукхагIа дийнад жа. ХIара кхоабача Iаттагара 1030 килограмм шура яьккхай - республике эггара лохагIа хьоккхам ба из.

Районерча цхьаццадолча боахамашка кхы а лохагIа да хьоккхамаш. Масала, «Сагопшинский» совхозе (нов. Белхароев) хIара кхоабача Iаттагара яьккха шура 821 килограмм мара яц. Цу совхоза хьоккхамаш шерра-шера воагIа хул. ХIара 100 Iаттa лоархIаш укх шера 7 бетта Горье цIерагIча комсий совхозе даь Iаьсий — 38, «Малгобекский» — 41, «Советскийн», «Алханчуртскийн» — хIаранахьа 42 (нн. Цуров, Музаев, Гетагажев, Цечоев), хIаьта «Сагопшинскийн» (нов. Белхароев) «Луч» яхачеи (Хамхоев) комсий совхозашка хIара 100 жийно даь Iоахарий 41 а 49 а да. Доахан геттара дукха далийтад «Советский», «Сагопшинский», «Алханчуртский» яхача комсий совхозашка (47, 79, 26 бежан). жа дукха далийтад «Сагопшинскийн», «Советскийн» совхозашка — 161 а 111 а устагIа.

Района мела лелабу ветеринарно - профилактически могашален болх. Сов чIоагIа лаьржаа бруцеллези туберкулези яхараш санна дола хронически инфекционни лазараш. Уж лазараш кхийтта да 5939 бежанах 1020, е 17 процент.

Шера планагIа 1250 тонн дулх кийчде дезача укх шера 1 сентябре кхаччалца 22 процент, 3000 тонн шура кийчъе езача 64 процент, 170 тонн тха кийчде дезача 77 процент кийчдаьд. Хьайбай продукци кийчъяра республике эггара тIехьарча моттиге латт МагIалбика район.

Дулх кийчдара гIулакха паччахьалкхен доакха декхар доалл 9 бетта планаш 16 августе кхаччалца 5,4 процент мара кхоачаш ца яьча «Кавказ» яхача, 10,7 процент мара ца яьча «Малгобекский», 19,6 процент мара ца яьча «Алханчуртский» совхозашка. Паччахьалкхенга шура йохкара соахкарча боарамга а кхаьчаш 1980 шера 7,5 беттачул 87 тонн кIезигагIа ехна «Сагопшинский», 9 тонн кIезигагIа ехна «Луч» яха совхозаш.

ГIулакх цу тайпара хилара бехьанаш — боахамий кулгалхошеи специалисташеи доакъара база чIоагIъяра лерттIа йоакхо ца яр, зоотехнически балха боарам лоха хилар, къахьегам во вIаштIехьбаккхар. Укх шера 24 августе кхаччалца района совхозаша 5,6 эзар (задани 7,2 эзар) тонн йол, 4,8 эзар (задани 6 эзар) тонн сенаж, 13,2 (задани 32,3) эзар тонн силос (керттерча даькъе рапсах) кийчъяьй. Соахкарчул кIезигагIа кийчъяьй йол 600 тонн, баьца хьоар— 200 тонн. Баьца хьоар доаккха агрегаташ сезонагIа 130 тонна а даьккха, мона баьцаш ца хилар бахьан долаш сайца латт.

Шоашта тоъал йол Iалашъяьяц Горье цIерагIча, «Малгобекский», «Алханчуртский» совхозаша (план хьалхарчо 32, шоллагIчо — 56, кхоалагIачо 58 процент мара кхоачашъяьяд), сенаж — «Луч» яхача, Горье цIерагIча, «Сагопшинский», «Алханчуртский» (план 9; 38; 49; 57 процент мара кхоачашъяьяц). «Сагопшинский» «Алханчуртский» совхозашка уйла кIезига тIайохийт доакъарий дикала. Дикал миштaй хьежаб цига 500 тонн сенажага, хIаьта из ерригa а классни йоацаш лаьрхIай.

Доакъараш кийчдара дикагIа йола технологи района совхозашка лелаеш яц. ГIожа доакъар дIаоттаде дезача моттигашка хьатIаззадац, материально - бехктохка меча болхлошта тIачIоагIдаьдац.

Доакъар кийчдара планаш кхоачашъяь йоаццашехьа а, кхы тIа а доакъар Iоадара кхоачамаш лохаш дац.

Хьайбай помещенеш механизмаши чусоцадаь доахан вхабара кийчъяьяц комсий совхозашка.

«Алханчуртский» совхоза чуоттадаь доахан кхоабача комплекса цхьайолча помещенешка дахача Iай дена дIа ца а доаккхаш IотоIаденнад кхо. ах метр сома ба цун тIоа. Помещене кораши наIараши дохадаьд, хий ухеи ток лелеи сеташ тоае езаш я. ДукхагIйолча помещенешкара дерригa хала балхаш кулг-кара деш да. Соахка а мо мара фермашта хьатIаэзадац гIожа доакъар. Иштта хьал да «Сагопшинский» совхозе а.

«Чеченингушвино» яхача объединене кулгалхоша, Малгобекски района совхозий кулгалхошеи специалисташеи де доагIар даьдац шортта дика доакъар Iалашдара, 1981—82 шера доахан толаме Iангара дахара, цу тайппара кхерама кIал оттадаьл укх шера меттел, хьатIалоагIача — 1982 шера а паччахьалкхента дулхи шурен йохкара планаш кхоачашъелга.

Комитето «Чеченингушвино» яха производственно-совхозни объединенени (нн. Хаматханов, Бривиров) Малгобекски района совхозий директораши декхарийла баьб лакхе дийца кхоачамбоацараш дIадаха.

Доахан Iангара дахара Малгобекски района комсий совхозаша кийчо еча тIахьожам ца лоаттабарах, боахамий кулгалхошкара доагIаш дола гIулакхаш хьа ца дехара «Чеченингушвино» яхача производственно - совхозни объединенес начальника заместитела нов. А. А. Просвирова выговор яьй.

Доахан Iангара даха фермаш кийчъяра де доагIар ца дарах, доакъараш кийчдара планаш кхоачашъелга Iалаш ца ларах, доахан дукха далийтарах строги выговор яьй «Алханчуртский» комсий совхоза директора нов. Л. М. Цечоевна.

Доахан Iангара дахара фермаш во кийчъярах чIоагIагIа бехктохкаме оза боагIаш бар «Сагопшинскийн», «Советскийн» комсий совхозий директораш нн. Белхароеви Гетагажеви, цхьабакъда, из гIулакх кхоачашдеш уж бола дукха ха ца хиларах цар дош дувца оттадарца кхоачамбе лаьрхIад.

Д. Д. Шостакович вахча дийнахьа денз 75 шу дизарга

XX БIАЬШЕРЕН СИЙЛАХЬ-ВОККХА КОМПОЗИТОР

Дмитрий Дмитриевич Шостаковичах долча документальни фильмех цхьанне тIа вайна гу: масса йодача поезда купе вагIа композитор, догIа тIадамаш тIагIолла Iоухаш долча корах ара а хьежаш. Надрал арахьа сиха: я КхойтталагIча симфоне музыка... Масахьат хилара лер а яц вIашка тоIадаь бордаш а долаш йолча цIимхара йийрзача цун юхь тIа. Сатийна секунд а яккхаш цун кулгий пIелгаша. Хеталу, композитора хьоа ашара оьздаш а хинна эккха хийча болча сатемо дIалаьцаб аьнна. Дуне — даим хьехулаш йола музыка а. ХIаьта музыка — цIакхха а ца хадаш йола исповедь а йолаш волча сага сибат цIакхха а дицдала йиш йоацаш да...

Композитора музыкаца еча исповедацарча безама массаназа а хоравоагIар из. «ТIаьхьиача гуш бола лоаттам, комфорт со вIалла лоархIаш а вац, — дувцар Шостаковича. — Хоза музыка язъе аттагIа да хозача двореце аьнна хеташ бараш гIалат ба. Аз, масала, дукхала в язъяьй музыка поездаца водаш, хозза дегI нийсдаьIоха вIаштIехьа а доацаш... Творчески процесс йолча хьайла котвуьла везар хьо хье ва, хьона арахьара го а боацаш».

«Хьо хье хьайла котвуьлар», — шийх кхы нийсагIа оалалургдацар цу эггара дог цIенагIча вахах волча сагатех вай ханарча эггара сийлахь-воккхагIволча художникагех. ХIана аьлча, музыка хьаьр дилла а хиннай Шостаковича керда идеяш, гонахьара хIама нIоаргагIа кхетадара, керда хозал бахьане къовсавалара акт. ХIаьта полемика — дилла я. Мел къийсар, масала, цун ЙиттталагIа йола симфонин! Шостаковичаца зувш юхегIолла тIехвоалалургвацар «поэти даим долаш хургдари», «вахари Iоажали» яхараш санна йолча искусства глобальни темашта. Амма цо дийцар царех Лист е Чайковский, Мусоргский е Рахманинов санна болча шийла хьалха хиннача сийлахь-боккхача музыкантех цхьанне а вьнйар керда а ца доаккхаш. «Аз полемика лелаю классикашца!» — аьнна заявлени йир композиторе аллха вахара га даккхара а из хьаллацара а, вахар мога а даьIоажал бехке яра ше саг Iоажала юкьлухьала дIаоттаваьча ЙиттталагIча симфонега эггара хьалха лалуягIа гулбеннарашта хьалхашка къамаьл деш.

Шостаковича — композитора чу Шостаковича — сага чу а санна, вIашин уллув тарлора, вIалла тардала йиш йоацаш хеташ дола шин хIама: дега хьаьнали дархали, фанатик мо мара юхаваргвоаш хилари кхувш воагIа саг санна айхье хилари, гене духовности долла хIама уйла а еш деча XX-ча бIаьшерехнхача сага материализмн. ХIаьта, цудухьа цун музыке Шекспира IаьдалагIа чIоагIа вIашин горгадаха дар сийлахь-доккха дари нах беларгбари, трагедин фарси. Цун дог дилла а дийла дар бакъдолча хIаманна. Цун ира, хIама зувш дола хьаькъал дилла а цецвоаккхаш йолча объективноста тIа латтар, шерра чулоацар дуне. Хетаргахьа, цудухьа хинна хила дезаш да дунен социальни сурт Шостаковича санна нийсса а дизза а музыкаца хьахьокха цхьанна а цун ханарча композиторе вIаштIехьа ца далар.

Пхийтта симфони, пхийтта квартет, шин опера, оперетта, кхо балет, инструментальнии вокальнии жанрий музыка — концертагара сонатагеи фугашкеи, ораторегара иллега, театрая кинокени йолча музыкега кхоачаш йола — композиторски искусства ерригa формаш чу а лаьнар реформаци а йир Шостаковича боккха низ болча музыкальни интеллекто. ХIаьта царех хIараве чу хьа а яьй цо маIангех формагех диллача шоаш моргаш кхы хила йиш йоаца образецаш.

Композитора хьабена микъ, ховш долча бесса, дилла а хиннабаш лезаща хозбаь, из чакхбийнаб ше «тIаэцаш» а кхетавеш а йоацача ирача критика зоьнашка гIолла. Амма дилла а дукхьал герза цхьан тайпаца жоп тийннад сийлахь-воккхача композитора-къахьегамхочо критикана: болх барца, кердача сочиненешца, керда художественни хIамаш гучадахарца.

Шостаковича музыкаца беттаду, композитора Щедрин Родиона яздаьча тайпара, — «вай вахара пха». Из хьалбиза ба къизалаи мещански IаьдалагIа деррига магийтараи йолча духьаленех. ХIаьта цунца цхьана, дилла а сага йола гини а я из музыка... Гуманизмн гражданственности — из я «Шостаковича стила» эдани тIалатта лард.

Октябра кхедаьча хьалхарча ноахалах вар из. Цунна дагайоагIар 1917 шерара огIазийга хинна Петрограда улицаш, революциони демонстрантий полицеца хинна довнаш. Цхьайтта шу даьнна хиннача композитора цу шераникехьс язъеш хиннай шийхьалхара сочиненеш — «ПаргIатонна йола гимн», «Салте», «Революци баьхан байнараш бицлург ца хилара йола марш»...

Революце геттара хьалха хьалхьоайнр цун революциони уйлаш, геттара хьалха вIашагIйийзай цун сакхетам чу къовсамеи баймача къовсамхой еча гIайгIани мотиваш. Из кхийначул тIехьагIа цу мотивашта йоагIаш йола моттиг корайир революциони поэтий дешаех оттаьча вIашагIъийнача хора йола итт поэмен «1905 шу» яха ЦхьайтталагIа симфони санна йолча произведенешка.

«Октябрьски революце, — яздаьд Шостаковича хиннар дага лувцаш, — лостам белар тха ноахала вахара. Творчества стиль. Тематики. Мотт. ХIаьта керттердар — цу хIанз шоаш долчча кхоачадеш лакхдир эмоциональни низаши творчество дилла а массаэорча вахаре корзагIдувларел лакхагIа хулийташ йола къаьстта йола дегай температурен». Цудухьа яр цун музыка бизарах хIаманна сагото ца хиларцен звукех ловзара эстетически хозалцен моастагIал долаш. Академика Асафьев Бориса яьхачох, Шостаковича музыка «звукообразаш хьалъюз хIаьззалцa хазавзе йолча наэлектризованностаца: из музыка а йоацаш боккха низ болча напряжене нерви ток йолаш санна». Цкъаза хеталу: цу музыка зулам «физически» хIаланде йиш я аьнна. ЦIенв эстетическичун доазонна чура а даьле шийн исторе, социальни хувцамий, философски деятельноста сфера чу йоалача хьисапе лакха хул цун хувцамаш дара хьинар.

Дерригача музыкальни исторе яхы хилання хIама да, IалаьматеI йоккха произведени — симфони — Сийлахь-боккхачь Даймехка тIема хьалхарча бетташка хьаяь Шостаковича ВорхIлагIа (Ленинградски) симфони санна ше хьехьоккхача исторически событена юккъе хьаяь. Из хьайир замая оперативни документа хьисапе. Боккъалдар аьлча, ерригa адамле чулоацаш хиннача фашисташта духьаларча къовсама акт хилар цу симфонех.

Кинохроника кадраша дицдалийташ лелхача йоккхийча топий пхоречашен авиабомбашен сийрдайоахача блокадни Ленинграде розла лакаш тIа кулгаш а долаш творчески болх беш вагIача «бирсача» Шостаковича сибат. Цо дорайора город, цун шийн дешаьца аьлча, «сона а ца луш цунна чура аранаха» цIаккха а ца хезача тайпара йола музыка а язъеш. ХIаьта, цул тIехьагIа цIераш йоаерий маска тIа а тилле консерваторе тхов тIа воалар е студенташца оборонни гIирсаш де водар. ХIаьта, кердача партитура эскизаш йоазош тIа гучаювлар гомашта чухьа латта «музыкальни йоаца «в. т.»» аьнна йола знакаш — «воздушная тревога...»

Блокадни Ленинграде симфония лакхара. 1942 шера август бетта, цамогаш бараштен низ бехараштен лаьрхIа хиннача стационара менге тIара хьалгIотт дирижер Карл Элиасберг. ХIаьта, филармоне йоккхача зала эстрада тIа артисташта уллув багIар тIемахой форма а юхаш хинна нах... Цхьан шера дерригача дунен тIа гIолла чакхъйьлар ВорхIлагIа йола симфони, дукхьал вIашагIкхийттача Штаташка лелхар из эггара сийлахь-боккхагIа хиннача дирижераша — Тосканине, Стоковске, Ормакда, Митропулеса, Монте кулгал а деш 62-зза. 134 США радиостанцен 99 Латински Америка радиостанцен трансляци йир из лелхаш. Дирижера Кусевицкий Сергея аьннадар цу хана: «Бетховена хана денз хинавац селлара боккхача низаца дадаммашца къамаьл де моттаргдолаш вола композитор».

Шостаковича переворот лаьй музыке. Цо даьд, революци хинначул тIехьагIа «бетховенски» тайпара бола музыканташ кхоачаргхилар дувцаш А. В. Луначарске лаьхар. Цо юхахьачийтар симфонега (дукхача хана денз кризис йолаш хьаенача цунга) шийн йоккха дукха планаш йола драматурги, психологически кIоаргал, социальни оаз. Цо симфонех дир гуманистически действе, къайленаш гучаяхара, къахегара, къовсама гера.

Керттердар да культура, цивилизаце, вахар чIоагIале йола нах белар, — яьхад Шостаковича шийн антифашистски ВорхIлагIча симфоне идея дага а латташ. Амма цунах ала йиш я цун ерригача творчества керттера идея аьнна а. Цу идеяна чухьа мара хьахила йиш йоацаш ма йий керда саг хьахиларах йола ПхелагIа симфоне а, «сага дего фунагIа ловргхиларах дола трагедийни илли лархIа деза» (Б. Асафьев) геннальни БархIлагIъяр а, сага сийн паргIатон боккхача низаца лораеш йола КхойтталагIъяр а...

Шийн хана тIоравьинача советски пианистен педагоген Нейгауз Генриха Шостаковича бетховенцарчен антични искусствацарчен бувзамех яздаьд: «Шостакович хьахиларах исторе маятник цIаькха а классиний оагIорахьа лестай». Композитора ерригa творчество, къаьстта ПхийтталагIа симфони, ПхийтталагIа квартет, альтан фортепианан лаьрхIа йола тIехьара Соната санна йола цун тIехьагIа ерединийнача кхолламаша баъъю сийлахь-воккха композитор сихвенна кердадареш лехаш хиннача хана керта чу яьхна уж уйлаш.

Дикка ладувгIа оаш уйлашка диллача бух боацаш кIоарсача, цецвоаккхаш цхьалхача, дагардар хьаларе средствашка диллача «чакхсадоагIача» Шостаковича музыкага. Шийн лакхача чулоацамах цун деррига а хила деззача бесса да. Хила деззача бесса лаконичнии деррига чулоацаши да. Царна чу ек вахарен искусствен «дилла яхаргйола» темаш: Бакъдар яхилга фуд? Вахар яхар фуд? Дилла а долаш хургдолчоа хьалхашкара сага мисса сенах латт?... ХIаьта тIехьа тIадоагIача ноахалашта ховлда аьнна набата хьисапе екалуш я Шостаковича сийлахь-доккхача революционни дега дукхаезаенна мотиваш: Дид ма далийта! Байна къовсамхой санна хила! Тешаш хила бакъдолчун, хозачун дикагIа, сийрдагIа йолча идеалех! ХIаьта хье дийна меллав царна мутIахьа а хила!...

Тамара ГРУМ-ГРЖИМАЙЛО,
искусствовед.
(АПН).

ПОРЗОЛ ДЕХЬАРА

Социалистически мехкашкара хоамаш

ЦХЬАНА ОТТАЮ

Iилма - техническии производственно - экономически даькъе цхьана гIуланхаш лелаярах йола 120 совгIа правительствашта юкъера а ведомствашта юкъера а соглашени, къаьст - къаьстача проблемаштен темаштен разработка ярах йола дукха контракташ я Германски Демократически Республикаи Советски Союзи юкъе.

Чакхъяьннача пятилетке дукха беркат даьлар атомни энергетика, юртбоахама машинаш, прибораш яра, баьцовгIаш лелаяра, хьайбаш лелаяра, метала коррозех лорадара, гонахьара Iалам лорадара даькъе цхьана лелаяьча Iилма - технически хьакъехьарча гIулакхех. Чакхдаьхад, масала, Новополоцке «Полимир-50» яхар а «Лейна — Верке» оалача ГДР халкъа предприяте «Полимир-60» яхар а еш цхьана хьаьча полиэтилен арахецача установкай балха оасарле лакхъяра, наха чубаха еча экспериментальни комплексашта проектировани яра. Iилман приборашн медицински техникен эргаькха тоаяра тIадерзадаьча балхех.

1979 шера шин мехка правительстваша кулгаш яздаьча 1990 шерага кхачалца производствана специализаци кооперировани яра программа кIийлен тIа латт хIанз укх сахьате Iилме, технике, производстве къахьегам бекъара нерттера лостамаш. Иштта, ГДР а СССР а специалистий теркама юкъмоттиге латт хIанз микроэлектроника, робототехника, дукхача наха эшача товарий производства даькъе цхьана ду балхаш.

(АПН).

ВАХТЕ — СТУДЕНТАШ

Ялх эзар совгIа кагий нахи мехкарийи ба МНРП XVIII съезда цIерагIча ударни къахьегама отрядашка болх беш.

1972 шера денз, Ленински комсомола опытах шер-шера чакхйоах МНР кхоалагIа йола къахьегама семестр. Студенташ, юкъерча лаьрххIача дешара заведеней профессионально - технически училищай дешархой болх тайп - тайпара йола юртбоахама объекташ хьалхе, юрташкара центраш тове. Республика ревсомольцашка хьинаре дакъа лоац лоархIамегIарча кампанешка — культураш дIаюоча, мангал хьонхача, хьувкъам чуэцача, Iоахарийн Iаьсийн леладеча. ДIаяхача пятилетке хьалйир цар гIонца бIаьш йола хьайбашта лаьрхIа помещенеш, бIаь совгIа гIув яьккхар, 90 гаргга дарбанветеринарни пункт, итташ интернаташ, яслеш, берий бешамаш яьй.

КхоалагIа семестр йолаш белгалбаьнна дика къахьийгача кагийча пахаи мехкараштен МРСМ ЦК «За трудовую доблесть» яха дошон дотон медалаш тийннай. Шер-шера къестаю дикагIа йола отрядаш, цар членашта тел социалистически мехкашка баха туристически путевкаш.

(АПН).

ХАЛКЪА БОАХАМА ЙОЛА КАДРАШ

Промышленни производство дIахо дегIайоалаяро, гIишлон хьаьъара масштабаш шерьяро, Венгре бахача наха эша гIуланхаш дара система эргалькха тоаяро дIадех къахьегама ресурсаш совйоахилга, болхлой кулгаш дукхагIа хулийтилга. Из гIулакх де гIо дергда, мехка лерхIачох, лакхерча школо.

Иштта, Дунауйварошски индустриальни институте решени яьй халкъа боахама кадраш лулта сихде. Дешара ха кхаь шерага кхоачаш лохъяьй, ма хулла гаргаэзад дешар производствана. БIарччача кхоалагIчен ялхлагIчен семестрашка предприяте мастерашен института педагогашен кулгал а деш моттигерча металлургически заводе практике хул студенташ.

(АПН).

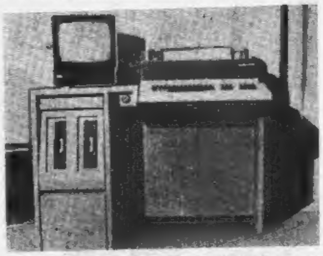

БОЛГАРИ. Керда изделн — «ИЗОТ-1002С» яха текстана обработка еш йола электронни машина — арахеца йоалаьй (сурта тIа) Силистрерча вычислительни машинай завода коллективо. Цу юхаметтаувттаю тайптайпара тексташ, цу хана кепатохилга дика вIаштIехь а доаккхаш. Цу тайпара хIара машинана могаргда документацена обработка еш волча лакха гоазал йолча итт специалиста дер де.

ВТА—ТАСС сурт.

Вай доттагIий опыт

КХОМ БАРА ТОРОНАШ

ХьажкIай енъача чIегIий кхоъ-йиъ килограмм йоагайнча цхьа килограмм мехкдаьтта доагаяча миссел энерги лу. Из ишта долга сона хайра Венгре эггара йоккхагIчарех йолча Агардски юртбоахама комбинате. ХIаьта укказа хьажкIаш ххею ялх эзар гектара тIа.

А, цу хана сона хьалхашка латтапар... хьажкIашца болх беча ерригача техника тамашийна сурт. МехкдаьттахьажкIехи дар сона хезар ВНР ялхлагIча пятилетка лоархIамегIдола декхар, белггала аьлча, юрта боахаме кхом беш доагори энергии дIаахийтара малагIа опыт Iоаьй ведаршка болча мехко, аьнна даьча хаттара жоп луш.

— Доагоон энергин дIаахийтара чIоагIа нормаш оттаьй республика дерригача боахамашка, предприятешка, — аьлар комбината директора Ласло Озвальда. — Духхьал тха отрасле шера дIайода энерги укх тIеххьарча ткъаь шера кхозза совгIа дукхагIа хиннай. Цудухьа, иштта ира эттар кхом бара торонаш лахара дош, хIаьта уж кIезига а хиннаш: Тханцига, Агарде, мехка кхыча юртбоахама предприятешка — Баболне, Домбровоаре, Балмазуйвароше хьажкIий чIегIаш, хIаьта иштта ча доагаду фермаш йIохъеча...

Шу хьалха комбинате оттайир тайп-тайпара отходаш йоагаю австрийски автоматически йIовхал тела установка. Цунга тьожаш цхьа саг ва. Йоагае йиш йолаш йола хIамаш даим лех комбинате: кха тувс кочсий, сомий бешамий отходаш, комбината чуйоагIа хьайбай фермаш хьалъеча юхейнса хIамаш. Йоагае йиш мел йола нувхаш йоагаю. Практико хьахьекхад, хIара шера йIовхал телача установка эзар тоин мехкдаьтта кходелга.

ВНР юрта боахамен кхачаи промышленностен министерстве къамаьла деш министра заместитела Эноша Элеке аьлар сога цу тайпара, австрийскичул чIоагIагIа низ бола установкаш «Ланг» яхача машинашъеча венгерски заводе хьаю, аьнна. Уж чIоагIа хоатташ я: республика массехк бIаь боахам ба отходех пайда эцара чотагIа доагорен энергех кхом беш лерхIаш.

Юртбоахама культураш йокъьара кIезига доагор эшаш. Цу гIулана мел эша долаш а. Доахьнашарашна лаьрхIа бетонировани керда хранилищаш арахеца йоалу венгерски заводаш цаI.

летка чакхйоалаш хьалхагIа йоагъа а ца еш шин миллион тонн хьажкIаш лоаттае лерхI мехка. ХIаьта хIанз цу тайпара лоатта-о 800 эзар тонн. Тийдаь свеклаш а доакъара баьцаш а лоаттаяра юкъейовласогья керда технологи.

Цхьабакъда, деррига а хьалхагIа цкъа докъа ца дича лоаттаде йиш хилац, аьлар сога Агарде. Хьакхарчашта, довханна тела хьажкIаш йокъа ца йича а мегаргья, хIаьта коа тIарча оалхазараштa телараш цхьаккха дича а мегаргьяц. Цудухьа, цун цхьадола дакъа силоса дIадохийт.

Энергена кхом бара цхьаькха торо я. Из а хьажкIашца юваенна я. Цу культура хьалха кхачен юкъерча хана кхачен сорташ докъаднра кIезигагIа ха эшаш да. Итт шу хьалха мехка дIаюьча хьажкIех 80 процент яраш тIехьа кхачаш яр. ХIанз уж миссел дIаюв лакхехьа аз дийцача сортех яраш. Цхьабакъда, шеддар атта да ала йиш йолаш дец укказа. Масала, хьалха кхача хьажкIаш воргIа хьувкъ. Бакъда, тIунал ткъаь итт процентал дукхагIа ца хилча хьалха кхачен юкъерча хана кхачен из культура во хилаш. Лоаца аьлча, дикагIа йола варианташ лаха езаш хул. ХIаьта венгерски специалисташа уж лех а лех, эксперименташ а ю. Шийн декхарашка хьежа хIара боахамо хьахорж шийна эшар.

Биогазах энерги яккха а дага ба Венгре. Мехка я бIаь совгIа хьакхий ферма, ткъаь итт гаргга хьайбай ферма. Цигарча технологе йиш хулийт кхох биогаз яккха а цул тIехьагIа пох йIовхала энерги хьае а. Миха а маьлха а энергех пайда эцаргба боахамаша, хIаьта цу даькъе хIанз болх беш а ба.

Лаьтта кийчдара кердагIа йола способаш юкъекхувларо, тайп - тайпара балхаш деча машинехи механизмехи, кердагIа йолча кхыча техниках пайда эцаро торо лу доагори энерги кхое.

Масала, Агарде чIоагIа учет лелаю доагор дIаахийтара, тракторий тIа лаьрхIа счетчикаш оттаьй. ЗIакигачун а доккхачун а кхом бе ховш бола механизатораш боахамо белгалбоах. ДIахо йодача хана энерги кхы а чIоагIагIа кхоира мехка духьала йолча тракторий комбайнаш.

Цу тIехь керда торонаш дIахо а лехаш я.

Татьяна АВЕРЧЕНКО,
АПН спец. корр.
Будапешт—Москва.

Майаме (Флорида штат) хиннай Гаитера реакционни режим вIашагIкхийттача Штаташа хьаллапара духьалара негритянски демонстраци (сурта тIа). Манифестанташ дена юкъе даьъа лоацаш хиннарий бе даьхкад лозунгаш: «Гаите — йита, Дювальс — дIаваккха!», «Хьаллаца паргIато бахьан долаш гаитянски халкъо лоаттабу къовсам!».

ЮПИ—ТАСС сурт.

НЕЙТРОННИ ШАНТАЖА ДУХЬАЛА

Факхана яхача бейрутски квартала трагеде, Израиле агресси арагIа Ливане къулбехьа боабаьча бIаьш болча наха, хIалакъьяьча нах бахача моттигаша, тIаьше, нахкъаша, кхьдараша хьагайтад, реакционни низаша хIанзарча ханарча герзах пайда нийсара тIехье мел унзара хул, — аьлар ООН информацен культурен отдела заведующе Ясир Абд Раббос Бейрутарча АПН корреспондентага Филиппов Владимирга. — Берригача маьршача наха бола унзара кхерам а хиннадIаоттa еза уж факташ, къаьстта а хIанз, Рейгана администраце нейтронни герз хьаде доладолда аьнна решени тIаийцачул тIехьагIа.

— Американски Iаьдалаш, — дIахо дувц Я. Абд Раббос, — точкъадеш дац эггара хьалха нах боабе лаьрхIа йола керда бомбаш шоай союзникий территоре тIа оттае лаьрхIа шоаш хилар. Дукха ха йоацаш яьча «Е-16» яха самолеташ кхы а ялара хьакъехьарча аргIанарча сделко хьахвонгхача тайпара, Вашингточан Тель - Авиван юкъера доттагIала гIуланхаш теркалдича, шеко йоацаш хул нейтронни герз шоаш дIалийца лаьтташ царара ца далийтара моллагIа авантюра е хийча болча израильски милитаристашка а кхача тарглуш хилар. Из геттара хила мегаш хIама да, дунен кепайоазоно деча хоамегIа, сионистски агрессорга атомни бомбаш хIанзале а йолаш хиларга хьежача.

Дегабуам бийташ я, — йоах Я. Абд Раббос, — цхьаькха факт а: США тIема стратеге хила йиш йолаш хIама лерхI яеран герз, эггара хьалхарча аргIана нейтронни, «довзув оттIадаьча» е «локальни» оалача конфликташка юкъедоалалар. Из дукхьал хьайоах Картера администраци дIаьхьиначул тIехьагIа цхьаьне а хувцамза йолча цIи хевача № 59 йолча директиво — Iарбий халкъаша цунах лерхI шоай суверенни бокъонашта дукхьал тIалатташ бола кхерам. Гергарча Малхбоалене Персидски заливен мехкдаьтта доаллача районашта тIехьоинам оттабара США тIема-промышлении комплексо еш йола ядерни шантаж.

Нейтронни бомба хьаярах йола решени тIаэцарца, — белгалдаьккхар Я. Абд Раббос, — Рейгана правительства бакъдаьд хьаькъалах доацараш де, герз хьадёлга дIахо сиха, дерригача халкъаша чIоагIа догдоахаш йола дунен халкъашта юкъера разрядка йохаль цIаккха лерхIаш ше хилар. Цудухьа техан, цIаккха а ца эттача бесса, хьалхашка отт машара тIехьара общественность американски империализма гегемонистски, авантюристически накъьа духьала сецагIаькхара декхар.

Палестина мукъалинхара Организаце цаI мара йоаца хьакъкъалагIара альтернатива лерхI, — аьлар Ясир Абд Раббос шийн къамаьл чакхдоалаш, — герз дIадаккхара хьакъехьара тIехьаликха йиш йоаца советски конструктивни предложени, КПСС XXVI съезде чIоагIа йийца предложени я аьнна.

(АПН).

Бейрут.

Террора режим дукха яхаргьяц

Цхьайтта шу даьннад Чиле президентски хоржамашка Халкъа цхьоагIон коалице кандидата, дог-уйла цIенá йолча а халкъа ираза тIехьарча денал долча а къовсамхочо, коотамукъален болама цIи хезача деятела Сальвадор Альенде котало яьккха. ЗаконагIа хержача мехка президенто вIашагIъеллаяр Халкъа цхьоагIон правительство. Чиле исторе чухь эггара прогрессивнегIа а эггара демократическегIа а йола правительство яр из.

Духхьал цудухьа цунна дукхьала даьлар мехка а доазол арахьара а реакце эггара IаьржагIа дола низаш. 1973 шера 11 сентябре США-с хьал а лоацаш чилийски военщино герз бе а делла Iаьлал дIадаьккхар. Iаьдал инарала Пиночета кара дахар. ТIема - фашистски хунто мехка оттаяьча режимо чилийски халкъа Iалаьмате доккха во тIаделэ. Дунен кепайоазано яхачох, бархI шера мехка вийнав 40 эзар саг. ХIанз а тIехьа мичав ца ховш ва 2500 политически саг.

1980 шера сентябрь бетта, ховш ма хиллара, хунто мехка качъеллар керда «конституци». Автоматаш тIеоттаьчул тIехьагIа «къоабалъяь» из дукхьал Пиночета режима нийша ца Iеш, цунна доал деча малхбузенерчарна а эшар, хIанз Чилена керте латтараш «нах ба» аьнна дIагойтар духьа. «Дейли телеграф» яхача газето кхыметтел «геттара паргIата мохк» ба аьлар Чилех. Уж харц хабараш цу мехка доаллача бакъдолчунца цхьанна а тайпара нийсдуш дац.

Прогрессивни дунен общественносто «халкъа духьалара террористически режим законни я алар духьа ягIожа политически фарс лерхI плебисцитах». Кортамукъале дукха езача чилийски халкъа Пиночета хунто качъелла хоамат из «конституце» йолга къаьгга гуш да. Из тIаэцаро репрессей режима маIан вIалла а хийца дац.

ХьалхагIа а санна чрезвычайни хьал а латташ мехка доал деш я хунта. Цу из дIа ца доаккха бIарчча бархI шу даьннад. Военно - полицейски облаваш ю, дукха нах лувц. Пиночетовски охранка кIалхарвалийтац цхьаккха а: лувцаш чубехи болхлой а профессораш а, студенташ а дина гIулакх дераш а, маIа нах а кхалнах а, кхувш боагIараш а боккхий нах а. Лувцара бахьанаш цаIаш да: «коммунистически пропаганда» е «политически агитаци». Болх беш я воча оагIорахьера йовзаш йола «информаце Къамаи центр» (СНИ) — ДИНА когаметтa эттар. Хунта политикана раьза воаца моллагIа саг лоац цун агенташа. Июнь бетта цар лочкъавир Университетски культурни союза президент Патрисио Ланфранко, хIаьта цунна къахьа ди тIа а оттадир. Еттаж кIалвитачул тIехьагIа вийнав мехка профсоюзни болама ветеран Хуан Оливерес Прес.

Бокъо йоацаш мехкара арабоах Чиле бокъонца бола патриоташ. Дукха ха йоацаш иштта араваьккхар, масала, парламента депутат а хьалха хинна министр а вола Герардо Эспиносу Карильо. Эмиграцe бола чилийцаш юха цIа бахийтара духьала я хунта. Дукха террористически организацеш вIашагIъехнай мехка, къайлагIарча полицеца цхьана Пиночета моастагIий дIабоах цар.

Цхьабакъда, цхьаккха шеко яц революционни демократически традицешта тешаме долча чилийски халкъо тIема диктатура тIера дIа а кхесса паргIато йоаккхаргхилара. Шоай бокъонаш бахьанце тIа-тIа шерагIа къовсам боаржабу къахьегамхоша, уж тIа-тIа хьинарега хьаллувц студенташа, ахархоша, кхычар. Чилийски демократа.

П. ГРИШАЕВ,
профессор, юридически Iилмай доктор, чилийски демократашцарча солидарноста Советски комитета член.

(АПН).

«ШВЕЙЦАРСКИ ЯЛСАМАЛЕНО» ТIА ЦА ЭЦАРАШ

...К. лозаински цхьан ресторане болх беш я. СалоIаш денош а доацаш ше беча Iалаьмате чIоагIа халача балхах — дийнахьа 10 сахьата къахьег цо, — бетта 800 франк эц цо е «официальни» долча ах алапел кIезига дукхагIа. К. 375 франк ше чуяхача фусамах дIалу, 300 франк — детсадерча йиIига тIера...

...С. массехк шера цу городерча кустарни мастерскешка болх беш хиннай. КIира 60 сахьата къахьегар цо. Халача балхо лазар хьатIадаьнхар. Болх бита беза аьлар цунга лоро.

«Трибюн де Лозанн-матэн» яхача газето хоам баь уж шиъ саг «йIаьхача Швейцаре» аьттув лаха къайлагIа веначa 25 эзар иммигрантех я.

БIаьш эзараш болча кхыча мехкашкара баьхкача болхлой хьал геттара во да. Цхьабакъда, цох а «ялсамале» хет къайлагIа баьхкача иммигранташта. Цхьаккха юридически а профсоюзни а гIо доацаш беса уж балхара дIабахара а мехкара арабахара а кхерам даим тIалатташ ба. Цу тайпарча царгарча хьало IалаьматеI доккхий пайдаш ду предпринимателашта. Цхьа бахьан а алапа хилийтара, производстве яхерамаленна техника лораяра, цамогаш хилча пособи даккхара цхьаккха а торо йоацачен боккъо йоацачен доазол дехьарча болхлоех хьа мел доаккхалур хьадоакх предпринимателаша. «Iаьдалашта из деррига ховш да, бакъда цар бIаргаш дIакъувл», — язду «Базлер цайтунг» яхача газето. Нагахьа санна гIулакх «официально тахла дезача дIакхаьчача», белгалдоакх кепайоазоно, предпринимателa хайра гIод тохац. Лоаца аьлча, бизнесмен шек хила везаш вац — из символически «гIод» цхьаккха а дац боккъо йоаца болхлой боацаберах цунна хьахулача пайдага диллача.

А. ГУЛЯЕВ,
ТАСС корр.
Берн — Москва.

Бувзамаш чIоагIлу, шерлу

Вай интернационалисташ да. Советски венгерски халкъашта юкъера доттагІал а цхьана леладу гІуланхаш а дукха къовсам лоаттабаь а цхьана къахьийга а чІоагІденна да. Цу доттагІала кІоаргга оилаш да. 1919 шера Венгри Советски республика хинна дІа в этта, дунен тІа эггара хьалха социализма каьнкъа тІа лььнача Советски Россеца ший барт хилар дІаххайкадир.

ДІаихар итташ шераш. Советски Союзо юка а новкъостал дир Венгрена фашизма дукъ тІера даккхара. керда вахар хьаххолларе. Интернационализма ленински байракха тешаме а долаш, тахан а цхьан мугІаре а сийрда кхоане хьалхьеш а да вай. Ирах. барт-цхьоагІа кхы а чІоагІдара тешаме доттагІий хиларах тарра, шоайла дІаса новкъостал а деш. бах советски нахи венграшц.

Къаьстта гІулахх леладеш ба Нохч-ГІалгІайчени ВНР Комаромски областеп къахьегамхой. Кастта итт шу довл вай республиканеи Комаромски областаи юкъе доттагІал тоссадезна. Советско-венгерски доттагІлен Общества республикански отделения вІашагІъеллаяр 1971 шера. Цу хана ерриге 10 коллективни член мара яцар цу чу йоагІаш. ХІана — 30 совгІа. Общества коллективни членаш я «Красный молот». «Электроприбор», СССР 50 шу дизара цІерагІа химзавод, «Советская Россия» яха колхоз. Грозненски мехкдаьтта институт. Нохч-ГІалгІай пачхьалкхен университет. ГрозНИИ санна йола йоккха предприятеш дешара заведенеш. Шин мехка истори, культура. экономика вайца дикагІа йовзийтара дукха къахьег цар.

Къахьегама коллективашта юкъе чІоагІа бувзам. доттагІал долга хьохьокхаш дукха а масалаш доаладе йиш я. Гудермесски «Мединструмент» яхача заводов «Медикор» яхача венгерски предприятеи. «Грозгипронефтехима» инженерашеи «Олайтерв» яхача Венгерски проектни институтерча коллегашеи цхьана гІулакхаш леладу дукха ха я.

Грозненцаша новкъостал даьд Комаромски мехкдаьтта чакхдоахача завода реконструкци яра. Дунайски мехкдаьтта чакхдоахача заводе цхьа установка хьаяра проектни документаци оттадеьд.

Юртбоахама продукци алсамйоаккхача беркат а доалаш, пайда эц шин мехкарча лаьтта леладераша Іоальча опытах. Айхха бувзам ба Шелковской района «Коминтерн» яхача колхоза «Дошо ка» яхача Комиронски кооперативаш юкъе. Цу шин боахама викалаш дукхаза а хийшаб доттагІий опыт Іомаш.

С. АНТОНОВ.

СУРТАШ ТІА: Нохч-ГІалгІайчера туристаш — венгерски доттагІий болча.

Автора сурташ.

ИНДЕИ НЕПАЛЕИ ГАСТРОЛАШКА

26 шу гаргга ха я «Нийсархо» яха профтехобразоване дешархой ийлей а халкара а ансамбль хьаьинна. Цу юкъа наьха санна дегІа я сна. барт бола коллектив а хинна дІалхай из.

Дукха хувцамаш хиннад цун программана юкъе а. из латт халхарех. ашарех. илліех. Ансамбла коллектива дакъа лоацаш хиннай художественни самодеятельноста артистий дукхача конкурсашка а фестивалашка а. цар концерташ тийнад съезда Дворена сцена тІа.

Дикъ шу хьалха самодеятельни артистий коллективана цу «Халкъа ансамбль» яха цІи. пох кул республика Ленински комсомола премие лауреат.

Белгалдаккха деза. укх тІеххьарча пхе шера из коллектив Болгаре. Норвеге. Швеце. Финлянде гастролашка хинна хилар.

Дукхача шерашка ансамбла кулгалдеш ва Нохч-ГІалгІай АССР искусства заслуженни деятель, республика Ленински комсомола премие лауреат Ибрагимов Руслан Халидович.

ДІадаьча шинарча дийнахьа самодеятельни коллектив гастролашка яхар доттагІал долча мехкашка — Индеи Непалеи. Цига вай мехкахоша концерташ дурга Бомбее, Калькутте. Деле, Непала столице — Катманде. Цхьан сахьатан ах сахьатан лаьрхІа оттаьча тайп-тайпарча жанрех латтача программе дакъа доаваш хургва 30 саг.

П. ПОПОВ.

ФУТБОЛ

ШИ ОЧКО ЯЬККХАЯЛЕ А

Самардийнахьа Серго Орджоникидзе цІерагІча стадионе «Тереко» тІаийцар Тамбовера «Спартак». Вайна ма харра, хьоашалгІа «Терека» хинна тІеххьара кхо матч цхьа очко мара ца йоаккхаш эсала чакхъяьккхар цо. Цу турнирни таблице хьалхле лелаеш хьаена вай команда тІеххьашка яьккхар. ХІана цхьа очко совгІа а йолаш котало Волгоградерча «Ротора» я. ХІаьта, вай шоллагІча моттиге да. Вайна Іалаьмате кхераме я из команда. хІана аьлча эпа ца эшаш, цІагІа а хьоашалгІа а котало йоахаш хьайоагІаш из хилларца. Дахача оршот дийнахьа хьоашалгІа баха Орелерча «Спартакаца» ловзача а счет 4:1 йолаш котало яьккхар волгоградхоша.

Цудухьа, чемпионате юкъейиса матчаш дика чакхъяха еза грозненцаша. Из ца дой, тамаш я хьалхарча лиге чуяла цун аьттув боале. Из «Терек» езаш мел болчарна хала а хетаргда, хІана аьлча укх шера мо дика старт вай футболистий цІаккха а ца хиннадаь. Тренераша, футболисташа шоаш хІанзалца хьийта къа, болельщикаша шоашка даьха дог зехьа доаде йиш яц «Тереко».

Цу гІулакха кхерам тІатос самардийнахьа хинна ловзар дагадехача. Счет 2:0 йолаш «Терек» котъяьннаяле я, хьожачарна сакъердаме, технически говза, бизза дега саloІам беш хоза хиланзар из ловзар.

Матч дІайолаенначa хьалхарча минуташка денз хьаьший коанаІараштa тІагІерта болабелар фусамдай. Бакъда, массаза а шоай дола «лазар»: атака бургаш чу а тохаш чакхъякхa на хар дІадаланза бар. Цул совгІа, массехьалзо тІалаташ а дийттар вай футболисташкара. Иштта, ловзара 25-ча минуте хьаьший вратара ше цхьаь мара воацаше а, бургац чуваха вІештІехьдаланзар Ватоха вІиша. Бакъда, цунгара даьлна из гІалат тоадеш санна кхо минут йоаллаш вай команда капитано Хохленко Олега штрафах хьатеха бургац хьаьший коанаІарашка чуяьккхар Джунидов Шарпуде.

Иштта счет кхы хувца ца луш чакхъяьлар хьалхара тайм. ШоллагІча тайма йиьлагІча минуте а хьаьший коанаІарашка дукха гулбенна бургац чу ца тохаш бисар фусамдай. Цул тІехьагІа Носенков Игора техар лакха хилар. Иштта хьаьший коанаІарий бІоагІах хийтта йисар Вакин Валере техар а. Ловзара 74-ча минуте Комлев Сергея когаметта лоэза эттар Раузов. Цу гІулакхо кІезига-дукха сихдир ловзар. Из бахьан долаш хІетта ловза волавеннача Раузова бархІагІча минуте хьаьший коанаІарашка цхьаькха бургац чутехар. Иштта счет 2:0 йолаш вай кот а долаш чакхъяьлар из матч. Вай футболисташ лерттІа лайзабаларе йоккхагІа хургьяр счет, сакъердамегІа хургдар ловзар а.

Цу аргІанарча туре хинна кхыча командай ловзараш чакхдаьлар я счеташ а йолаш: «Торпедо» (Тг.) — «Цемент» — 2:1, «Ростсельмаш» — «Дружба» — 2:1, «Металлург» — «Аттомаш» — 2:0. «Спартак» (Ор.) — «Ротор» — 1:4. «Уралан» — «Волгарь» — 3:0. «Динамо» — «Торпедо» (Влж.) — 2:0, «Машук» — «Салют» — 1:1, «Спартак» (Нл.) — «Авангард» — 2:0.

Бек АБАДИЕВ.

ЧАМ БОЛА ДААРАШ ДУКХАГІА ХУРГДА

«Росбакалея» цІеча уголоке шин дийнахьа хилар тІадоагІача шера вай республике йохкаш хургйола кондитерски а кхыйола а юа хІамаш гойташ йола традиционни а хинна дІаэтта оптови ярмарка. Цига дакъа лоацаш яр пачхьалкхена потребкооперацеи юа хІама йохкаш йола организацеш. Уж хІамаш цу организацена тІадоагІача шера йохкар дукхьа ярмарка гойташ а яр Нохч-ГІалгІай АССР яхачаи промышленноста министерствана чуйоагІаш йола предприятеш: кондитерски фабрика. маькха комбинат № 4 йола маькха завод. Назрановски маькха завод. пивазавод. Ведениски райпищеторг. Ачалхерси Серноводскерси минеральни хиший заводаш. макаронни фабрика, кхыйола предприятеш. Оптови ярмарка керттера декхар — йохкаш хургйола юаш йола хІамаш дикагІеи дукхагІеи, ярмарке гойташ йолча образецаш восІа йоацаш тикай прилавкаш тІа уж хилийтар.

Цул совгІа, хІанзалца мо центре ца хулаш уж ярмаркаш вай республике чакхйоахаш хиларо вІаштІехьа хулийт йохкаш а эцаш а йолча организацешта юкъе тІехьа ца тетташ договораш уттадe, шоашта эшаш а наха езаш а йола хІамаш бІаргаго. цун ассортимент, дикал йоаза.

Шерра ассортимент йолаш я кондитерски фабрико 1982-ча шера бахача наха лаьрхІа арахецаргйола тайп-тайпара кондитерски хІамаш: «Дошо дІоагІа» яха сливочни, цитрусови ирискаш. тайп-тайпара конфеташ. царна юкъе белгала хоза кийчъяьи чам болаш я «Хьаьнга шура», лимонеи апельсиней дакъилгаш яха конфеташ; маькха комбинатой маькха заводашеи кийчъяь тайп-тайпара вафлеш, олгаш. бисквиташ, кексаш, торташ. кхыйола чам бола мерза хІамаш. Лоацца аьлча. тІадоагІача шера вай хьамаш йола кондитерски а кхыйола а хІамаш дикагІеи, хозагІеи, чам болашагІи хургья.

Грознерча экранаш тІа

«САИРИННАРА ВАРИАНТ»

Рижски кинематографисташа оттадаь из фильм хетадаь да морально-эстетически проблемашта. Цу дувц цхьаь йисача кхалсаго ший ираз бахьан лоаттабеча къовсамах.

— «Фуд из ираз яхар? Мацa хул вай ираз долаш? — яхача хаттарашта айса кхетадеча тайпара жоп деннад аз укх картине», — йоах фильма режиссера Д. Ритенберга.

Картина турпал я тхьаьк ялхайтта шу даьнна цхьаь йиса Анна Мелне. Цунна везилу сесаг а бераш а дола зІамига саг Виктор. Бакъдя, из дика кхетаду цуша ший вахар дийзача ше цун сесага а берий а ираз доаделга.

«СНЕЖНАЯ СВАДЬБА»

Из цІи йолаш да сІоркаьннача режиссера. УССР искусства заслуженни деятела В. Иванова даьккха фильм. Дукхача хана денз хьалоагІа лоамашка дахача къамаша вийй нурам доацаш из цунна еза е езаш ца хоаш саг ехаш а йоалеш а хилар. Цу тайпара хІама да укх фильме дувцар а. Сценаре автор ва дагестански йоазанхо Абу-Бакар Ахмедхан. Фильма композитор ва Кажлаев Мурад.

«ХЬО ВАХА ДЕКХАРИЯЛА ВА»

«Ленфильм» яхача киностуде ший аргІанара фильм хетаду Сийлахь-боккхача Даймехка тІема. Укх тІа дувц тІема летчикаша Даьхе бахьан моастагІчоа дукхьала лоаттаоаьча къовсамах.

Картина автораш ба Мийяк Владимири Чумак. Фильме дакъа ловцаш ба актераш Стеблов Евгений. Дюжева Мария. Марцевич Эдуард Кавтарадзе Нана, кхыбараш.

«СОНА ЛОВ ИЗ СЕ ЙОЛЧА ВАР»

М. Горьке цІерагІча киностуде оттадаьча ший кердача картина тІа режиссера Э. Гаврилова дувц бокъонца долча доттагІалах. дегай цІеналах, тешамах, эшача гІо де кийча болча нахах.

— Тха безам бар, — йоах Э. Гаврилова. — даьшка. йоанашка мишта кхеду оаха бераш. фу Іомаду оаха царна. аьнна уйла яйта.

Фильма керттера ролаш ловзаю Аверичкин Женас. Перов Данила. Зайцева Людмилас. кхычар.

СУРТА ТІА: «Снежная свадьба» яхача фильмера кадр.

В. КОВАЛЕВА,
НГІАССР пачхьалкхен кино методкабинета йоккхагІа йола редактор.

Харц тешал дар — уголовни зулам

Укх тІеххьарча хана дукха моттигаш нийслу тешаш болча наха судебни заседане боалабаьча хана. харц тешал дар уголовни бехктохкаме гІулакх долга шоашка дІахайта долладешехьа а. бакъ тешал ца деш. Из Іатикъ цхьадолча уголовни дешашта следстви еча а суде уж дувцача а хана.

Масала, № 3 йола домоуправлений чуйолча цІагІа къаьстта кхераме хулиганство лелалрах бехке веш хиннача А. А. Айпаева дош дар Заводской районни халкъа суда судебни заседане дувцаш. Цо мел леладаьр шаьра гуш хиннача С. А. Хаджимурадовгара лотиъам ийцар судебни заседане, из теш а лаьрхІа. Цхьабакъда, лот ъям нийса бензар цо. Айпаева хулиганство лелаеча хана ше цига хиннa а вац. цу хьакъехьа ший дувца хІама а дац аьлар. Цо яьхар харц деш дар Айпаев лийтачои тешашеи даь лотиъамаш.

Хаджимурадова даь лотиъам харц а лаьрхІа, судо определени йир цуна духьа ла РСФСР УК 181 статьяна 1 частага хьежжа уголовни дош гІоттаде аьнна.

Суде веначул тІехьагІа Хаджимурадова мукІарал дир Айпаева деша ше харц тешал дарах. цо аьлар, шийна вовзаш волча Айпаева а хІаьта иштта цун сесаго а нанас а дехар дарах цунна новкъостал де веннавар ше.

Хаджимурадовка. бехке а лаьрхІа, суд йир, хІаьта № 3 йолча домоуправлене газоэлектросварщикалла из болх беш хиннача ЖКК ЧИУС коллективо цун уголовни дош соца а де, из общественни бехктохкаме озарца кхоачам а бе аьнна даь дехар терkame эцанзар.

КІезига моттигаш хилац нийсденнача гІуланхий хьаъехьа суда, следстве е долнане органаш тувлас дагахьа тешо харц лоткъам беши бакъдолчоа пухтІавалара новкъарле еша.

Харц тешал дечо пиддолийт бехке вар «кІалхара ваккха» гІертарца ше бехктохкама кІал оттавеш хилар. ХІаьта а из лоархІаме граждански декхар дика ца ловш кхоачашду дукхача тешаша.

Цунна дола масал ер да. 1980 шера августе Шалински райпо «Шовда» яхача кафе буфетчика Цицаева шийна ховшшехьа а 2 соман 92 кепигаи Іехабаьб хІама эца баьхкa В. Ф. Куракова М. Габатаевaи. Суде Куракоаси Габатаеваси хьаккхайкадиьй, тоаар хьахецача хана Цицаева шоаш Іехa а даьдац, расчет нийса а яьй аьнна. Суло. Кураковаси Габатаеваси харц тешал даьр а лаьрхІа, уголовни дош гІоттадир царна духьала.

Дош дувцача хана Куракова бакъ лаьц ше бехке хилар. судега хоам баьб цо. Цицаева дехар дирахи Габатаевас тІаьхьаллирахи харц тешал даьлар ше. уголовни бехктохкаме ше озаргйий а ца ховш. хІаьта Цицаева шовш 2 соман 92 кепигаи Іехадар бакъ в ла аьнна.

Куракова — ВЛКСМ член, Грозненски ацетонови завода аппаратчик, цунна сиокача характеристике хьожча, коллективо общественни вахаре хьинаре дакъа лоацаш я, балха йоллашехьа а юкъера школа йистеяьккхой, балха тІа толамаш дахарах цкъа санна дукхаза а вхчам премеш, Сийлен грамоташ тийнай, коммунистически къахьегама ударник я.

Цун гІулакхаш дика мегадеш хилар терkame а ийца, судо ше болча йолчча метте 1 шера исправительни болх бергболаш бехк баьб цунна.

Иззамо бехке яьй М. Габатаева а.

Тахан дика производственник, нормаш кхоачаш кхыметтел тІехкхоачаш йора аьнна кхоачам бац, цул совгІа, хила деза общественни хьинар, моральни правовии нормаш телхвар ловргдоацаш хила веза. хІаьта дукхагІа бола гражданаш ба а ба цу тайпара.

Бе а боагІаш бехк баьб Куракованеи Габатаеванеи. Цхьабакъда, из зулам царга дайтарах ала безар ца а оалаш чакхдалийта мегаргдац ньамаьл.

Халахете а. правоохранительни органий болхлошта дукха моттигаш нийслу бакъдолчоа дуктІабовлара гуччахьа йоаца духьаленаш хулуш.

Габатаева бахьан долаш шоай сага зе хиннад аьнна цун даьна тІагІертаб Цицаеви цун гаргара нахи. тІаккха, гаргарча нахв тІадиллагІа, Габатаевас, следстви йолча хана а тІехьа ший а Куракован а цІерагІа заявлени язьйий. ОБХСС инспектора дехарагІа бехке ваьвар ше Цицаев. аьнна. ТІаккха, цу инспекторо зуламе гІулакхаш леладаьд яхаш Цицаева дийцар бакъ хулар.

Лакхе ма аллара, уголовни бехктохкаме оза боагІа харц тешал даьраш меттел, из царга низагІа дайтараш а.

Дукххьча - дешашта харц тешал дарах суд яьраша вахьча лоткъамех хьагуш ма дарра, цар харц тешал даьд бехке бараш. цар гаргарча нахa кно барах. хІаьта тешаш хиннаб царех шоай ннина тиваргІа а ца хулеш, зулам деча метте уж хиннагІа следователа хайнадь.

Законодательства зулам лоархІ тешо лоткъам бе ца тигар е из цунна кІалхара вала гІертар, суд кхдайкача хІавара а хІаьта иштта цо лоткъам бара а цунна новкъарле яр (РСФСР УК 182 статья).

Теша декхараш гражданаша кховчаш ца лап е де доаргІача тайпара кхочаш ца дар зулам хьагучедаккхара чІоаггІа Іатикъ.

Правоохранительни органаша харц тешалаш ца дайтарах зуламашца къовсам лоаттабар духьа гражданий хьинар айларах шоай хур дешахьа а, теша декхараш бакъ тешал дарца кхоачашде гражданашa ца тугаш йола моттигаш кІезиглуш яц.

Судебни статистика даннешкара гуш да, укх шера хьалхарча ялх бетта харц тешалаш дарах судамаш яь нах бІарчача 1980 шера цу бахьанагІа судамаш яьраш массел хилар. Харц тешал дарашца лоаттабу къовсам чІоагІбарах доглаха биш я харц тешалаш деш йола моттигаш кІелигъенна ца Іеш, республикеоа массе тайпа зуламаш а кІезиглургхиларга. Зуламашца лоаттабеча къовсама толам балара гражданаша дизза кхоачашде деза теша тІалатта декхараш.

Лоацца ца аьлча даргдац, зулам даьд яхаш харц хоамаш а деш, Советски Іаьдала органашка гІолла хьаьнала вахар долаш болча гражданашнара шоай чІир леха гІертарех а. Къаьстта тема из яле я, цхьабараштa хаш зулам даьд аьнна ховшшехьа а харц хоам барех, из доккха зулам а лаьрхІа, 7 шерага кхачалца лаьца воаллаш яххa ха тохилга.

Р. БАТХИЕВ,
НГІАССР Лакхехьарча суда председатела заместитель, юридически Іилмай кандидат.

Редактора заместитель
М. М. ХАМХОЕВ.

ДЕЗА НОВКЪОСТИЙ!
1982 ШЕРА «СЕРДАЛО» ГАЗЕТА ЯЗЛЕ

Газета язлу бувзама ерригача отделенешка а промышленноста предприятешкарча, транспорта, гІишлоигъеча организацешкарча, дешара заведенешкарча, колхозашкарча, совхозашкарча, учреждешкарча, общественни организацешкарча кепайоазув доаржадеча общественни уполномоченнешка а гІолла.

ГАЗЕТ ЯЗДАРА МАХ: шере — 4 сом 8 кепиг; ялх бетта — 2 сом 4 кепиг.

ДИЦ МА ЛЕЛАШ «СЕРДАЛО» ГАЗЕТА ХАННАХЬА ЯЗЛЕ!

ТЕЛЕВИДЕНИ

24 СЕНТЯБРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.40 — Іуйранара гимнастика.
9.05 — Кхазахкакха, вурмашка.
9.35 — «Безамза бена безам». Художественни фильм.
11.00 — «КамАЗ. ШоллагІа са хьакхар». Телевизионни документальни фильм.
11.55 — «Ер тамашийна дуне». Фильм-концерт.
12.15 — «Кердадараш».
14.00 — «Кердадараш».
14.50 — «Шахматни школа».
16.30 — «ДІахьалхьаша дешла, бераш».
17.20 — «Аз а хергад цайн ялар». Фильм-концерт.
18.00 — Іилмаи вахар. АН СССР Кольски филиал.
18.30 — «ХІара сурташ мах ба».
18.45 — «Тахан дунен тІа».
19.00 — «Связь-81». Дунен юкъера специализированни выставках йола репортаж.
19.15 — «Гуйре». Музыкальни этюд.
19.20 — Гвинея-Бисау къаьман кортамукъале ийкайнь 6-шу кхачарга. «Гвинея-Бисау — тазанара дин».
19.35 — Телевизионни художественни фильма премьера «Хьежа «Джона Графтона». Хьалхара сери.
21.00 — «Ха».
21.35 — Йоккхача симфонически оркестра концерт.
22.50 — «Тахан дунен тІа».

II ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.45 — «Хьоменна лаьрхІа бу! вай». Телевизионни документальни фильм.
9.05 — 10.05 — Къамаьл де исписан меттала.
9.35 — 10.35 — Природоведени. 4 класс. Вай планета — Лаьтта.
9.55 — 10.01 — «Северский пейзаж». Іилмаи - популярни фильм.
10.05 — ПТУ дешархошта. Обществоведени. Материалистически истори кхетадар.
10.35 — Музыкальни инструменташ.
11.45 — 12.40 — Зоологи. 7 класс.
12.10 — «Наьна школа».
13.05 — Шевлен творчество. 3-гІа передача.
13.35 — Эзраг — хьехархочна. Астрономи. 10 класс.
14.15 — «Финни йоалаш лаьнарбе». Художественни фильм субтитрашца.
17.10 — «Карибский меридианера репортаж». Документальни фильм.
18.00 — Нохч - ГІалгІайче гІолла.
18.20 — «Замнико» (гІалгІай меттала).
18.35 — «Халкъа депутатий Советашкара».
19.25 — Киножурнал.
19.35 — «Партхоми хьа» (нохчий меттала).
20.00 — «Бийса дикхьала хийла шуь, бераш».
20.15 — «Лаккала метрдаш». Телевизионни документальни фильм.
20.30 — Спортивни гимнастиках йола СССР чемпионат. Малаика. Ший лоІамагІа йола программа Минскера передача.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Инженера Хагара вохаІ лоаца шу». Дукха серийни телевизионни художественни фильм. КхоалагІа сери.

25 СЕНТЯБРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.40 — Іуйранара гимнастика.
9.05 — «Гоша де, наха санна да, таол дикагІа де». ГДР-ера передача.
10.05 — «Хьежа «Джона Графтона». Телевизионни художественни фильм. Хьалхара сери.
11.10 — Довзув йоаца континент. Іилмаи - популярни фильм.
11.30 — «Илли оал СССР халкъа артистка М. Мордасовас.
12.15 — «Кердадараш».
14.30 — «Кердадараш».
14.50 — Мехка телевизионни студией документальни фильмий программа.
16.05 — «Лу Синь». Ваь 100-шу кхачарга.
16.50 — «Москвай массавчашх».
17.20 — Волейболах йола Европа чемпионат. Малаикаш. Финальни группай ловзараш. Болгарера передача.
17.45 — «Орленок» яхача телестуде юнкараш Советски Союза турпалша М. П. Девятаевца вІашагІкхетар.
18.30 — Мультипликационни фильм.
18.45 — «Тахан дунен тІа».
19.00 — «Даймехка аренашка». Рязански областе ноартолаш чуйолаш хиларах.
19.15 — Советски композиторий кхлеш йоаз СССР халкъа артиста М. Биешу.
19.25 — «ДоттагІал». Телевизионни журнал.
19.50 — «Хьежа «Джона Графтона». Телевизионни художественни фильма премьера. ШоллагІа сери.
21.00 — «Ха».
21.35 — Д. Д. Шостакович ваь 75-шу дизарга. СССР халкъа артиста Е. Нестеренкос кхоачаш ю английски поэтий стихех йола романсий цикл. Консерваторе йоккхача залера концерт.
22.05 — «Тахан дунен тІа».
22.20 — «ВІарга гуш дар — тема хала дар». Телевизионни Іилмаи-популярни фильма премьера. «ВІашерен къайленаш».

II ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
9.15 — «Воротынский ваьяш». Телевизионни документальни фильм.
9.05 — 11.05 — Английски мотт.
9.35 — 10.35 — Географи. 8 класс.
10.05 — 14.25 — Э. Багрицкий поэзи.
10.40 — 12.40 — Географи. 5 класс.
12.10 — Эрсий искусство (15—17 бІ. бІ.).
13.10 — «Ха я ха. ловза в довза».
13.55 — А. М. Горький. «Нана».
14.35 — Эрсий хьехархочоа. Советски пачхьалкхен бовзонни лараш. 8 класс.
15.25 — Природоведени. 3 класс.
15.45 — «Азербайджански гранат». Телевизионни документальни фильм.
17.00 — Фильм — бераша.
17.10 — Хьувньам-81. «Дуга чевлаш чуташ».
17.25 — Концерт.
18.10 — «Нохч - ГІалгІайче гІолла».
18.30 — Концерт ІІано дІахьар.
18.55 — Футболах йола СССР чемпионат. «Таврия» — ЦСКА. ШоллагІа тайм. Симферополера передача.
20.00 — «Бийса дикхьала хийла шуь, бераш».
20.15 — «Халкъа депутатий Советашкара» (гІалгІай меттала).
21.00 — «Ха».
21.35 — «Безамага довза вайа». Телевизионни художественни фильм. 1—2 сереш.

РАДИО

24 СЕНТЯБРЬ

6.40 — «Хьийбаш Іотгар ааларо ший ханнахьа хийчо сь» (гІалгІай меттала).
6.55 — Хоамаш.
7.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
7.23 — «Сердало» газета обзор.
7.30 — Хоамаш.
8.15 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.20 — Передачай программа (гІалгІай меттала).
8.25 — «Ушахигено». Радиожурнал (гІалгІай меттала).
8.45 — «Хьамсара Даймохка яхача илли концерт» (гІалгІай меттала).
9.15 — «Ях — хьетамаш кхевара школа». Беседа (нохчий меттала).
9.30 — «Дек течех» (эрсий меттала).
9.40 — Ашарий антракт.
9.45 — «Декхараш тІавайла». Кхоачаш мишта ду уж?» (гІалгІай меттала).
17.15 — Передачай программа. Хоаттамах йола хоам (эрсий меттала).
17.18 — «Микрофонана Грозные». Радиовыпуск (эрсий меттала).
17.31 — ХІирий симфонически минитюраш (эрсий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала).
18.30 — Ашараш (нохчий меттала).
18.40 — «Дега хьехарца» (нохчий меттала).

25 СЕНТЯБРЬ

6.40 — Юртара Іуйре (эрсий меттала).
7.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
7.23 — «Ленина невь» газета обзор.
7.30 — Хоамаш.
8.15 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.20 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.25 — «Тха вишний галерея» (нохчий меттала).
9.15 — «Атенгь». Радиожурнал (гІалгІай меттала).
9.35 — Ашараш (нохчий меттала).
9.45 — Юртара вахар (гІалгІай меттала).
17.15 — Передачай программа. Хоаттамах йола хоам (эрсий меттала).
17.18 — ДоттагІий пазаш (эрсий меттала).
17.31 — Литературни Нохч-ГІалгІайче (нохчий меттала).
17.51 — Ашараш (нохчий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала).
18.30 — Ашараш (нохчий меттала).

Тахан республикеи Грознеи хувцалуш моркхаш а йолаш, йоачаи а йоацаш. малхбузехьара секунде 0 — 5 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 20 — 25, Грозне 23 — 25 градус йІовхал йолаш хилеи тарлу.

Кхоана хувцалуш моркхаш а йолаш, йоачаи а йоацаш, тайп-тайпарча оагІонашкахьара секунде 2 — 7 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилеи фегара температура бийсана 7 — 12. дийнахьа 21 — 26 градус йІовхал йолаш хилеи тарлу.

МЕТЕОСТАНЦИ.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителa — 2-85-07; бехктохкама секретара — 9-24-00; отделий: партий вахара — 9-24-04; промышленностеи транспортеи — 9-24-01; юрта боахама — 9-24-06; культура — 9-24-05; кехаташ — 9-24-07; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря 9-24-00; отделов: партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-24-06; культуры — 9-24-05; писем — 9-24-07; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ02387. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 3691.